

Literatuur over Kloosterrade-Rolduc

Onderstaande bibliografie is opgezet als een systematisch en beredeneerd overzicht van de belangrijkste literatuur voor de bestudering van de geschiedenis van Kloosterrade/Rolduc. Het is derhalve geen uitputtende bibliografie. In de literatuuropgaven van de expliciet genoemde werken vindt de onderzoeker verwijzingen naar niet in dit overzicht genoemde literatuur. Verwijzingen naar artikelen in deze bundel zijn eveneens opgenomen. Wat de vorm van deze bibliografie betreft is omwille van de duidelijkheid gekozen voor een lopende tekst met de titels van de publicaties in voetnoten.

De geschiedenis van Rolduc wordt gewoonlijk ingedeeld in vijf periodes. Het *eerste Rolduc* is de periode tot de opheffing van de abdij in de Franse tijd (1796). Het *tweede Rolduc* omvat de 'Luikse' periode tot de overgang naar het bisdom Roermond als seminarie (1831-1843). Het *derde Rolduc* beslaat de periode als kleinseminarie van het apostolisch vicariaat Limburg c.q. bisdom Roermond én middelbare school met internaat, tot 1946. Daarna begon het *vierde Rolduc*, het tijdvak als exclusief kleinseminarie tot 1971. De oprichting van het Bisschoppelijk Centrum Rolduc markeert de start van het *vijfde Rolduc*.

De grote hoeveelheid literatuur over het eerste Rolduc is zo veel mogelijk thematisch geordend, maar het is duidelijk dat veel publicaties in aanmerking komen voor plaatsing in verschillende rubrieken. Van de mogelijkheid tot dubbelplaatsing is echter slechts incidenteel gebruik gemaakt. De bewaarplaats van de archieven wordt per periode aangegeven, zo mogelijk met bijbehorende literatuur. De bibliografie is afgesloten in april 2004.

ALGEMENE HISTORISCHE OVERZICHTEN

De geschiedschrijving van de abdij Kloosterrade begint met de *Annales Rodenses*, de twaalfde-eeuwse kloosterkroniek. Deze kroniek kan men beschouwen als een eerste reflectie op het eigen, zij het dan nog korte verleden van de gemeenschap.¹

Sedert het midden van de negentiende eeuw zijn er studies verschenen, waarin de gehele geschiedenis van Kloosterrade behandeld wordt, vanaf de stichting in 1104 tot aan de 'huidige' dag. De meest recente synthese dateert uit 2003 en loopt tot 1830.² Het landschap, de natuurlijke omgeving waarin Kloosterrade gesticht werd, is onder meer onderzocht door Schrijnemakers.³ Sagen en legenden die met het klooster samenhangen, werden in 1990 verzameld.⁴

- 1 Zie over de *Annales Rodenses* verderop.
- 2 - J. Offermans, *De abdij Kloosterrade-Rolduc (1104-1830)*, Rotterdam 2003.
 - *Rolduc; beknopte historie*, Kerkrade c.1986.
 - W.M. Lemmen, *Rolduc; een kleine gids*, Kerkrade 1985.
 - L. Augustus, *Uit de geschiedenis van Rolduc*, in: *Land van Herle* 14 (1964), 109-112.
 - *Roda sacra 1104-1954*, Roermond 1954 (tevens: RJ 34 (1954)).
 - R. Corten en A.H.M. Ruyten, *Rolduc in woord en beeld. Geschiedenis der abdij en der onderwijsinrichting*, Utrecht 1902.
 - R. Corten, *Rolduc, voorheen en thans. Gedenkschrift opgesteld bij gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van 't opvoedingsgesticht Rolduc*, Kerkrade 1893.
 - F. Büttgenbach, *Klosterrath. Rolduc. Die alte Abtei des Roder Ländchen*, Geilenkirchen (1893).
 - F.P. Neujean, *Notice historique sur l'abbaye de Rolduc depuis son origine jusqu'à nos jours*, Aken 1868.
- 3 - M.J.H.A. Schrijnemakers, *Rode. De oudste nederzettingsgeschiedenis van het Land van Rode*, Maastricht 1984.
 - J. Renes, *De geschiedenis van het Zuidlimburgse cultuurlandschap*, Maastricht 1988 (Maaslandse monografieën, groot formaat, deel 6).
 - E.M. Kruytzer, *Rolduc en de Feldbiss*, in: *Natuurhistorisch maandblad Limburg* 55 (1966), 70-72.
 - E. Ramakers, *Van Secundius van Voerendaal tot Ailbertus van Kloosterrade. Bewonings- en ontginningsgeschiedenis van de regio Heerlen Kerkrade, eerste tot twaalfde eeuw*, in: *Land van Herle* 45 (1995), 107-126.

- H.G.M. Plettenberg, *De eerste bewoners van Rolduc*, in: Kerkrade onderweg 6 (2002), 53-57.
- 4 - H. Kaiser en S. Schneider (ed.), *Sagenhaftes Herzogenrath, wunderbares Rolduc. Sagen, Legenden und Schwänke*, Herzogenrath 1990 (Burg Rode Herzogenrath e.V., 5).

GEBOUWEN

Aan de geschiedenis van het gebouwencomplex Kloosterrade/Rolduc zijn vele studies gewijd. Gedeeltelijk betreft het studies, waarin de hele bouwgeschiedenis als hoofdonderwerp aan de orde komt;⁵ daarnaast zijn er studies over de geschiedenis van de bouwkunst in Zuid-Limburg en omgeving, waarin voor de kerk een prominente rol weggelegd is.⁶

- 5 - (Al. Schaepekens), *Rolduc et ses environs, (= Rolduc et son église et sa crypte. Extraits du Courrier de la Meuse)*, Maastricht 1852. Hierover: W. Nolet, *Een prentenboek over Rolduc*, in: RJ 7(1927), 83-87.
- J.A. Alberdingk Thijm, *De abdij van Rolduc II. De kerk*, in: Dietsche Warande 2 (1856), 173-178 [ook over het orgel].
- W. Marres en J.J.F.W. van Agt, *De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst. Geïllustreerde beschrijving uitgegeven vanwege de rijkscommissie voor de Monumentenbeschrijving. Deel V: De provincie Limburg. Derde stuk: Zuid-Limburg uitgezonderd Maastricht. Eerste aflevering*, 's-Gravenhage 1962, 316-353.
- H. Deutz, *Gestalt- und Funktionswandel der Abteikirche in Kloosterrath in nachmittelalterlicher Zeit*, in: PSHAL 127 (1991), 49-68.
- K. Hardering, *Die Abteikirche von Kloosterrath. Baugeschichte und Bedeutung. De abdijkerk te Rolduc. Bouwgeschiedenis en betekenis*, Utrecht 1998 (Clavis kunsthistorische monografieën, 18).
- *Een wandeling door Rolduc*, Kerkrade 2000.
- 6 - J.J.M. Timmers, *De kunst van het Maasland*, Assen 1971 (Maaslandse monografieën, groot formaat 1).
- E. den Hartog, *Romanesque architecture and sculpture in the Meuse Valley*, Leeuwarden / Mechelen 1992 (Maaslandse monografieën, groot formaat 8).

W. Marres heeft, vooral ten behoeve van de beschrijving in de *Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst*, een aantal detailstudies gewijd aan de datering van de vroegste bouwfase en de crypte, een thema dat al veel eerder de aandacht getrokken had.⁷ Een apart thema in deze discussie rond de bouwgeschiedenis vormde de term 'scemate longobardino', die in de *Annales Rodenses* voorkomt.⁸ Ook aan de kapitelen zijn enige afzonderlijke studies gewijd.⁹ De grafstenen zijn uitvoerig beschreven door Belonje; die van hertog Walram III is herhaaldelijk onder de aandacht gebracht, ook vanwege zijn betekenis als een van de voorouders van koningin Wilhelmina.¹⁰ De verschillende orgels van Rolduc verdienen nog een grondige beschrijving.¹¹

Een contract voor de bouw van de oostvleugel van de abdij uit het midden van de achttiende eeuw is apart uitgegeven.¹² De latere verbouwingen van Rolduc zijn voor deel beschreven in *Rolduc's Jaarboek*.¹³ De bemoeienis van P. Cuypers met Rolduc is apart uit de doeken gedaan.¹⁴

- 7 - Al. Schaepekens, *La crypte de l'église de Rolduc, ancienne abbaye près d'Aix-la-Chapelle*, in: *Messenger des sciences historiques de Belgique* 1852, 329-331.
 - J.A. Alberdingk Thijm, *De abdij van Rolduc I. Herstel der krochtkapelle*, in: *Dietsche Warande* 1 (1855), 575-584.
 - Arn. Schaepekens, *Art et archéologie: [La crypte de Rolduc]*, in: *Annales de l'académie d'archéologie de Belgique* 14 (1857), 377-379.
 - P.S. Everts, *De Annales Rodenses en de bouw der abdijkerk van Rolduc*, in: *PSHAL* 85 (1949), 91-120.
 - W. Marres, *De 'Annales Rodenses' en de krypte te Rolduc*, in: *RJ* 42 (1961/62), 118-129.
 - W. Marres, *De 'Annales Rodenses', het schip der kerk te Rolduc en aanverwante kerken*, in: *RJ* 43 (1962/63), 101-111.
 - W. Marres, *Beobachtungen an der Abteikirche zu Klostrerath und weitere Vergleiche*, in: *Vom Bauen, Bilden und Bewahren. Festschrift für Willy Weyres*, (ed. J. Hoster en A. Mann), Keulen 1964, 185-197.
 - G. Berends, *De fundering van de kerk van Rolduc*, in: *RJ* 45 (1964/65), 115-134.
 - W. Marres, *Nog eens over de fundering van de kerk te Rolduc*, in: *RJ* 47 (1967/69), 104-115.
 - NN., *Oude chronica te Rolduc*, in: *RJ* 6 (1926), 85-86; 7 (1927), 106-107.
 - B. Grothues, *Het jaartalvers: de abt van Rolduc vervloekte het pensioen van zijn kloosterlingen*, in: *Limburg aktueel* 2 (1980), nr.5, 16-17.
 - Th. Sniekers, *Heiligenbeelden waken over Rolduc*, in: *Land van Herle* 39 (1989), 88-90 [over de beelden in de voorgevel van de kerk].
 - L. Augustus, *Ouderdom van dakconstructies*, in: *Maasgouw* 107 (1988), 49-50 [o.a. over de kap van de abdijkerk].
 - J.J.M. Timmers, *Rolduc in Zweden*, in: *Bronk/Maasland* 16 (1968/69), 106-113 [vergelijking westbouw en crypte met kerk te Dalby in Zweden; invloed van Heriman].
 - J. Stassen, *Rolduc. Een schets der bouwgeschiedenis van kerk en crypte bij het 850-jarig bestaan*, in: *Katholiek bouwblad* 22 (1954/55), 36-41, 129-132.
- 8 - B.H.D. Hermesdorf, *'Scemate Longobardino' in de Annales Rodenses*, in: *Maasgouw* 56 (1939), 25-27.
 - J.J.M. Timmers, *'Scemate Longobardino'*, in: *Maasgouw* 67 (1953), 161-166.
 - P. Rolland, *Scemate Longobardino, Basse-Meuse-Bas-Rhin*, in: *Les cahiers techniques d'art*, 3 (1954), fasc. 1, 21-42.
 - J.J.M. Timmers, *Lombardische elementen in de bouwsculptuur van Rolduc*, in: *Miscellanea Jozef Duverger*, Gent 1968, 541-554.
 - J.J.M. Timmers, *Influssi lombardi sulle chiese di Maastricht e di Rolduc*, in: *Il romanico. Atti del seminario di studi diretto da Piero Sanpaolesi*, 1975, 249-254, 457-462.
- 9 - H.A. Diepen, *Die romanische Bauplastik in Klostrerath und die Bauornamentik an Maas und Niederrhein im letzten Drittel des 12. Jahrhunderts*, Den Haag / Würzburg 1931 (dissertatie Würzburg 1926).

- P.S. Everts, *Oudste steenhouwerskunst in de kerk van Rolduc*, in: RJ 12 (1932), 129-144; 13 (1933), 89-97; 22 (1942), 161-177.
- L. Maeterlinck, *Le genre satirique dans la sculpture flamande et wallone*, in: Annales Académie d'archéologie de Belgique 55 (1903), 149-214 [o.a. Rolduc].
- V. Haesaert, *Vroeg-Nederlandsche bouwplastic te Rolduc*, in: Katholiek bouwblad 3 (1931/32), 393-397.
- J.J.M. Timmers, *Leeuwen in het land van Maas en Waal*, in: Bronk/Maasland 16 (1968/69), 16-22.
- 10 - H. Tummers, *Grafmonumenten in de kerk van de voormalige augustijner koorheren-abdij Kloosterrade*, in deze bundel.
- J. Belonje, *Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit kerken der provincie Limburg, met een supplement betreffende de Belgische en Duitse grensgebieden*, in: PSHAL 96-97 (1960/61): Rolduc: p.129-132; Afden: p.347-348.
- W. Everts, *De abdij van Rolduc. Eenige harer oudheden*, Amsterdam 1858.
- Arn. Schaepkens, *De abdij van Rolduc. Het graf van hertog Waleram III*, in: Dietsche Warande, 1e reeks, 3 (1857), 275-284.
- Arn. Schaepkens, *Le tombeau de Waleram III, duc de Limbourg, à l'ancienne abbaye de Rolduc, près d'Aix-la-Chapelle*, in: Messenger des sciences historiques de la Belgique 1856, 137-146.
- F.S[assen], *Rolduc! Het Saint-Denis van Limburg*, in: RJ 13 (1933), 63-65.
- 11 - NN, *Jubé et buffet d'orgue de l'église de Rolduc*, in: Dietsche Warande, 1e reeks, 2 (1856), 2e deel, 31-33.
- H.E., *Rolduc's orgel*, in: RJ 11 (1931), 64-66.
- B.V., *Het nieuwe orgel*, in: RJ 12 (1932), 125-128.
- K. Dreimüller, *Bijdrage tot de geschiedenis van het vroegere barokorgel in de abdij Kloosterrade*, in: RJ 40 (1960), 112-115; 41 (1961), 98-101.
- 12 - W. Gierlichs, *Uit de Düsseldorfsche fragmenten van de bouwcontracten van de Rolducsche oostvleugel onder abt Johannes Goswinus Fabritius*, in: RJ 20 (1940), 181-186.
- 13 - Annalist, *De nieuwe Rolducsche gebouwen*, in: RJ 7 (1927), 69-71.
- H.J.A.M. Engeler, *De moderne technische installaties op Rolduc*, in: RJ 7 (1927), 71-75.
- *De restauratie van kerk en toren van Rolduc*, in: RJ 12 (1932), 154-156.
- *De oude en nieuwe aula van Rolduc*, in: RJ 15 (1935), 77-83.
- 14 - Dr. P.J.H. Cuyper, *Bij de herdenking van zijn honderdste geboortedag 1827-1927*, in: RJ 7 (1927), 86-104.

GESCHIEDENIS VAN DE ABDIJ KLOOSTERRADE ALGEMEEN

De literatuur over de geschiedenis van de abdij is overvloedig. Een kort en krachtig overzicht, goed leesbaar en met goede literatuurverwijzingen, is van J.A.K. Haas.¹⁵ Dit overzicht verscheen als inleiding op de inventaris van het kloosterarchief, maar werd ook apart uitgegeven. In 2003 verscheen de omvangrijke synthese van J. Offermans.¹⁶ Aan Duitse zijde verscheen in 1984 de studie van Helmut Deutz.¹⁷

S.P. Ernst en P.C. Boeren zijn nog steeds te beschouwen als grondleggers voor de huidige historiografie, hoewel niet meer al hun opvattingen gedeeld worden.¹⁸ B.H.D. Hermesdorf heeft zich in een aantal artikelen bezig gehouden met juridische aspecten van de geschiedenis van de abdij.¹⁹

In de achttiende eeuw verschenen verschillende polemische geschriften, waarin koorheren de rechten van Kloosterrade verdedigden die door anderen waren betwist.²⁰

De studie van abt Nicolaas Heyndal over de geschiedenis van de abdij tot ongeveer 1700 is gebaseerd op archivalia, waarvan daarna een deel verdwenen is.²¹

Een studie over twee eeuwen Rolduc, beginnend in 1680, is van C. de Clercq.²² Hij behandelt ook een groot deel van de negentiende eeuw, tot en met de oprichting van het Luikse seminarie.

- 15 - J.A.K. Haas, *Schets van de geschiedenis der abdij Kloosterrade*, Maastricht 1986.
- 16 - J. Offermans, *De abdij Kloosterrade-Rolduc (1104-1830)*, Rotterdam 2003.
- 17 - H. Deutz, *Studien zur Geschichte der Abtei Klosterrath* / [Studies betreffende de geschiedenis van de abdij Kloosterrade], Herzogenrath 1984 (Burg Rode Herzogenrath e.V. 2).
- 18 - M. Schoengen, *Monasticon Batavum. Deel II: De Augustijnsche orden, benevens de broeders en zusters van het Gemeene Leven*, Amsterdam 1941 (= Verhandelingen der Nederlandsche Akademie van Wetenschappen, afdeling Letterkunde, nieuwe reeks, deel 45), 161-163 (s.v. Rolduc), met literatuur.
- P.C. Boeren, *Beschouwingen over het oudste Rolduc (1104-1300)*, in: *Maasgouw* 65 (1946), 40-44, 63-71.
- S.P. Ernst, *L'abbaye de Rolduc*, in: S.P. Ernst, *Histoire du Limbourg*, dl.II, Liège 1838, 282-365.
- Fr. Bock, *Kurze Notizen zur Beschreibung der ehemaligen Augustinerabtei Klosterrath (Rode-Rolduc)*, Keulen 1859.
- P.J.H. Cuypers, *Historique de la fondation de l'abbaye de Rolduc*, in: *Revue de l'art chrétien* 3 (1893) (overdruk).
- J. Lennartz, *Die Augustiner-Abtei Klosterrath*, Aken 1891 (2e druk: Aken 1901).
- L. Augustus, *Het eerste Rolduc*, in: *RJ* 40 (1960), 67-71.
- E.M. Kruytzer, *Rolduc, voormalige abdij der reguliere Koorheren van Sint Augustinus, 1104-1797*, in: *Natuurhistorisch maandblad Limburg* 55 (1966), 65-68.
- Details komen aan de orde in een aantal andere bijdragen:
- W. Gierlichs, *Allerlei gasten op Rolduc*, in: *RJ* 14 (1934), 87-101.
- M. Koenen, *De krijgslust van den abt [Johan Wormbs van Rolduc], 1570*, in: *RJ* 11 (1931), 70-74 [over een poging van de jezuïeten zich te Rolduc te vestigen].
- J.H.W. Goossens (ed.), *Attestatie van schout en schepenen van Kerkrade, betreffende de plundering en de brand der abdij Kloosterrade op 13 sept. 1580*, in: *Maasgouw* 23 (1901), 33-34.
- P.J.A.M. Keyzers, *Rolduc in de 16e en 17e eeuw*, in: *Land van Herle* 16 (1966), 54-55, 94-96, 143-147.

- 19 - B.H.D. Hermesdorf, *Enkele beschouwingen over de oudste rechtsgeschiedenis der abdij Kloosterrade*, in: Historisch tijdschrift 13 (1934), 5-43.
- B.H.D. Hermesdorf, *Een merkwaardige procedure voor het laathof der abdij Kloosterrade in het begin van de 18e eeuw*, in: PSHAL 67 (1931), 151-173.
- B.H.D. Hermesdorf, *Licop en Godshaller*, in: Maasgouw 59 (1939), 25-27 [over rechtstermen].
- B.H.D. Hermesdorf, *Licht- en schaduwzijden van een abbatiaal recht*, in: RJ 11 (1931), 67-70 [jacht- en visrecht].
- B.H.D. Hermesdorf, *Een merkwaardige procedure voor het voogdgeding der abdij Kloosterrade in het begin der 17e eeuw*, in: Maasgouw 55 (1935), 1-3, 13-17.
- B.H.D. Hermesdorf, *Enkele functionarissen bij het leen- en laathof van Kloosterrade*, in: Maasgouw 51 (1931), 29-30.
- B.H.D. Hermesdorf, *Leen- en laatrechten der abdij Kloosterrade*, in: PSHAL 76 (1940), 25-77.
- 20 - N. Heyndal, *Apologia pro abbate et priore monasterii Rodensis contra eximium patrem Bernardum Desirant*, Antwerpen 1710.
- Hiertegen: B. Desirant, *Quaestio factorum in apologia pro abbate et priore monasterii Rodensis*, Koblenz 1713.
- [P.J. Chaineux], *Avis au peuple Limbourgeois de la part de l'abbé de Rolduc pour le des-abuser des calomnies répandues contre cet abbé au sujet de la traite des grains*, z.p. 1790. Gedrukt in: C. de Clercq, Rolduc, 162-163.
- J.J. Jongen, *Een verweerschrift van de abt van Rolduc*, in: Land van Herle 15 (1965), 89-93.
- *Deduction d'un cas concernant l'abbaye de Rolduc en matière des pensions*, z.p. (1735).
- 21 - B.H.D. Hermesdorf, *De Index der Notitia Status [rerum ... ac jurium monasterii Rodensis] van abt Nicolaas Heyndal*, in PSHAL 69 (1933), 51-61.
- 22 - C. de Clercq, *Rolduc. Son abbaye - ses religieux - son séminaire (1661-1860). Deux siècles d'histoire du temps*, Kerkrade 1975.

Archief

Het archief van de abdij bevindt zich in het Rijksarchief Limburg. In 1986 verscheen een inventaris, die de oude inventaris van G.D. Franquinet vervangt. Dit nieuwe overzicht bevat tal van verwijzingen naar de relevante oudere literatuur.²³

Een van de meest omstreden punten in de archiefgeschiedenis was het vermoeden van de Utrechtse hoogleraar O. Oppermann, dat een groot aantal oorkonden vals zou zijn. Hierover werd rond de jaren twintig van de twintigste eeuw een verwoede discussie gevoerd, die inmiddels ten gunste van de echtheid van de oorkonden beslist is.²⁴ Een groot deel van de oorkonden is voor het eerst uitgegeven door S.P. Ernst; een oorkondeboek van de abdij staat sedert een aantal jaren op de rol.²⁵ De zegels die in het archief van Kloosterrade aanwezig zijn, zijn nauwkeurig beschreven door G. Venner.²⁶

- 23 - J.A.K. Haas, *Inventaris van de archieven en de handschriften der abdij Kloosterrade*, Maastricht 1986 (Inventarisreeks van het Rijksarchief in Limburg 36).
- G.D. Franquinet, *Beredeneerde inventaris der oorkonden en bescheiden van de abdij Kloosterrade en van de adellijke vrouwenkloosters Marienthal en Simnich, berustend op 't provinciaal archief van Limburg*, Maastricht 1868.
- 24 - J. Paquay, *Codex documentorum: oorkonden en bescheiden der voormalige abdij Kloosterrade*, in: PSHAL 40 (1904), 213-302.
- W. Goossens, *Aanhangsel. Oorkonden waarvan de originelen in het Klein Seminarie te Rolduc bewaard worden*, in: PSHAL 40 (1904), 303-320.
- O. Oppermann, *De oudste oorkonden uit Kloosterrade en de Annales Rodenses*, in: PSHAL 56 (1920), 19-70.
- O. Oppermann, *Die älteren Urkunden aus Kloosterrath und die Annales Rodenses*, in: Rheinische Urkundenstudien I, Bonn 1922, 295-331.
- P.C. Boeren, *De oudste oorkonden der abdij Rolduc en de Annales Rodenses*, 's-Gravenhage 1949.
- J.A.K. Haas, *Chronologische lijst van de charters gedateerd voor 1301*, Maastricht 1972 (Inventarisreeks van het Rijksarchief in Limburg 6).
- 25 - S.P. Ernst, *Codex diplomaticus Limburgensis*, in: S.P. Ernst, *Histoire du Limbourg*, VI, Luik 1847, 75-494. Een nieuwe uitgave (*Oorkonden van de abdij Kloosterrade, 1108-1381*), bezorgd door M. Polak, zal door het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis in samenwerking met de stichting Lève Rolduc worden uitgegeven in een van de series van de *Rijks geschiedkundige publicatiën (RGP)*.
- 26 - G.H.A. Venner, *Zegels in het archief van de abdij Kloosterrade*, in: J.P.L.G. Offermans e.a. (red.), *Ontgonnen verleden. Opstellen over de geschiedenis van oostelijk Zuid-Limburg aangeboden aan Louis Augustus bij gelegenheid van zijn vijfenzeventigste verjaardag*, Maastricht 1996 (= *Werken*, uitgegeven door Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap, 15), 43-75.
- E. Slanghen, *Verscheidenheden betrekkelijk ... Kloosterrade*, in: PSHAL 9 (1872), 271-273 [het zegel van de abdij].

Annales Rodenses

De *Annales Rodenses* vormen de oudste kloosterkroniek in de Nederlanden. In 1968 verscheen een facsimile-editie met transcriptie, in 1990 een vertaling in het Duits en tenslotte in 1995 een vertaling in het Nederlands. Oudere tekstuittgaven en deelvertalingen zijn daarmee achterhaald.²⁷

Het handschrift, dat deel uitmaakt van het archief van de abdij, is herhaaldelijk bestudeerd. De datering ervan was daarbij een belangrijke vraag.²⁸

Na afsluiting van de 'officiële' kroniek werd ze voortgezet, onder andere door Nicolaas Heyendal (over de jaren 1157-1700) en een anoniem (over de jaren 1700-1701). Ook uit de achttiende eeuw zijn er verschillende 'dagboeken' bewaard.²⁹

- 27 - P.C. Boeren en G.W.A. Panhuysen, *Annales Rodenses, facsimile-uitgave, van transcriptie, tekstkritische noten en een inleiding voorzien*, Assen 1968.
- Commentaar hierop: L. Augustus, *Bij de nieuwe uitgave van de Annales Rodenses*, in: PSHAL 105-106 (1969/70), 205-219.
- L. Augustus, *Vragen omtrent de tekst van de Annales Rodenses*, in: PSHAL 124 (1988), 73-87.
- *Annales Rodenses = Kroniek van Kloosterrade*, tekst en vertaling door L. Augustus en J.T.J. Jamar, Maastricht 1995 (Publikaties Rijksarchief Limburg 3). Augustus en Jamar geven (p. 48-49) een overzicht van de oudere edities en vertalingen, zoals in de serie *Scriptores van de Monumenta Germaniae Historica* (deel 16, Hannover 1859, reprint Stuttgart 1963, 688-723) en de editie door E. Lavalleye in deel VII van S.P. Ernst, *Histoire du Limbourg*, Luik 1852, 1-68. Ook geven beide bezorgers een uitvoerige opgave van relevante literatuur bij de bestudering van het handschrift (p. 51-65).
- 28 - P.C. Boeren, *Rodensia I. Wanneer werden de Annales Rodenses geschreven*, Maastricht / Vroenhoven 1941.
- J. van Gils, *Eenige opmerkingen over de oudste Annales Rodenses*, in: PSHAL 48 (1912), 325-341.
- P.S. Everts, *Bij de terugkeer van het handschrift der Annales Rodenses*, in: RJ 30 (1950), 2-4.
- G. Panhuysen, *Het handschrift der 'Annales Rodenses' terug in Limburg*, in: Maasgouw 68 (1949), 69-72.
- P.C. Boeren, *Het handschrift van de oudste Annales Rodenses*, in: RJ 33 (1953), 91-103.
- W. Gierlichs, *De Akensche geschiedschrijver Christiaan Quix en de oudste Annales Rodenses*, in: RJ 16 (1936), 103-110.
- 29 - N. Heyendal, *Annales Rodenses, continuatio*, ed. E. Lavalleye in: S.P. Ernst, *Histoire du Limbourg*, VII, Luik 1852, 69-264.
- W. Gierlichs, *Nicolaas Heyendal, pastoor van Eupen en abt van Kloosterrade, voortzetter van de Annales Rodenses*, in: RJ 13 (1933), 67-76.
- NN, *Een voortzetting der Annales Rodenses [1701-1702]. Ingeleid en medegeedeeld door J.W.H. Goossens*, in: PSHAL 44 (1908), 193-199.
- W. Hermanns (ed.), *Bockreiternot-Bockreiterod. Aus den Tagebüchern der Abtei Klosterath*, in: Heimatblätter Aachen 12 (1956), 25-31, 114-199 [over de jaren 1741-1745, 1770-1772].
- B. Rudnick en S. Schnieders, "... als wenn sie auf Böcken ritten...". *Texte aus der Bockreiterzeit im Land von Herzogenrath*, Herzogenrath 1989, geeft onder meer: B. Rudnick (vertaling), *Tagebuch von Klosterath (1740-1752, 1770-1772)*, 211-239.
- Het dagboek van Kloosterrade is ook uitgegeven door W. Gierlichs, *De geschiedenis der Bokkerijders in het voormalige Land van 's Hertogenrode*, in: RJ 18 (1938), 145-225; 19 (1939), 188-285; zelfstandig uitgegeven Roermond 1949 (reprint Maastricht 1972).

Kloosterregel en observantie

Kloosterregel en observantie van de Augustijnse koorheren van Kloosterrade,³⁰ vastgelegd in de *Consuetudines*, staan de laatste decennia volop in de aandacht. Een tekstuitgave en vertalingen in het Nederlands en Duits maken deze regel algemeen toegankelijk.³¹

De inpassing van de regel in het brede monastieke landschap van de twaalfde en dertiende eeuw heeft geleid tot verschillende publicaties, die ook van belang zijn voor de relatie van Kloosterrade met de abdijen Rottenbuch in Opper-Beieren en Springiersbach aan de Moezel.³²

In 1680 werd een nieuwe regel ingevoerd na een belangrijke en lang omstreden kloosterhervorming.³³

- 30 - W. Nolet, *De vroegere bewoners van Rolduc*, in: RJ 2 (1922), 75-78.
- 31 - St. Weinfurter (ed.), *Consuetudines canonicorum regularium Springirsbacenses-Rodenses*, Turnhout 1978 (Corpus christianorum, continuatio mediaevalis, 4).
 - A.H.Chr. Meertens, *De kloostergebruiken van de Augustijner koorheren van Rolduc, vertaald en ingeleid*, Rolduc 1988.
 - *Consuetudines canonicorum regularium Rodenses [lateinisch/deutsch]. Die Lebensordnung des Regularkanonikerstiftes Klostersath, übersetzt und eingeleitet von H. Deutz*, 2 dln., Freiburg in Breisgau 1993 (Fontes christiani 11).
- 32 - L. Augustus, *De vroege religieuze gemeenschap van Kloosterrade (Rolduc) en haar Consuetudines*, in: PSHAL 123 (1987), 5-22.
 - P.C. Boeren, *De congregatie van Rolduc*, in: RJ 31 (1951), 78-83.
 - P.C. Boeren, *Rottenbuch en Rolduc*, in: RJ 37 (1957), 58-62.
 - C. Coebergh, *Een merkwaardige hervorming van het koorgebed in de abdij van Rolduc*, in: RJ 21 (1941), 188-195.
 - Ch. Dereine, *Les chanoines réguliers au diocèse de Liège avant Saint Norbert*, Brussel 1952 (Verhandelingen van de koninklijke Belgische academie, klasse der letteren en der morele en staatkundige wetenschappen, boek XLVII, afl. 1).
 - H. Deutz, *Die kanonikale 'religio' in den Consuetudines 'Nocturnis itaque horis' des Abtes Richer von Klostersath*, in: Aus Archiven und Bibliotheken. Festschrift für Raymund Kottje zum 65. Geburtstag, Frankfurt a.M./Bern 1992, 271-289 (Freiburger Beiträge zur mittelalterlichen Geschichte 3).
 - A. van Ette, *Oorsprong en vroegste geschiedenis van de Augustijner Koorheren*, in: Roda sacra = RJ 34 (1954), 4-14.
 - W. Gärtner, *Das Chorherrenstift Klostersath in der Kanonikerreform des 12. Jahrhunderts*, in: ZAGV 97 (1991), 33-220.
 - J. Mois, *Das Stift Rottenbuch in der Kirchenreform des XI.-XII. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Ordens-Geschichte des Augustiner-Chorherren*, München 1953 (Beiträge zur altbayerischen Kirchengeschichte 19).
 - H. Pörnbacher, (ed.), *900 Jahre Rottenbuch*, Weissenhorn 1974.
 - F. Pauly, *Die Consuetudines von Springiersbach*, in: Trierer Theologische Zeitschrift 67 (1958), 106-111.
 - K. Bosl, *Regularkanoniker (Augustinerchorherren) und Seelsorge in Kirche und Gesellschaft des europäischen 12. Jahrhunderts*, München 1979.
 - Ch. Dereine, *Vie commune, règle de Saint Augustin et chanoines réguliers au XIe siècle*, in: Revue d'histoire ecclésiastique 41 (1946), 365-406.

- 33 - C. de Clercq, *De kloosterhervorming van 1680 en het jubileum van 1780 te Rolduc*, in: RJ 38 (1958), 69-95. [hierin p.89-95: *Roda ex originis suae aevo rediviva*. Gedicht van S.P. Ernst bij gelegenheid van het jubileum van 1780, met parallel geplaatste Nederlandse vertaling van dit gedicht door J. Rouwet en L. Engels].
- C. de Clercq, *Onuitgegeven dokumenten betreffende de kloosterlijke hervorming te Rolduc in 1680-1683*, in: Ons Geestelijk Erf 42 (1968), 262-297.
- K. Schutgens, *De hervorming van Kloosterrade (1680-1684) en bisschop Cools*, in: Ontgonnen verleden, Maastricht 1996, 77-122.
- R. Bragard, *Le séjour et l'influence d'Antoine Arnauld à Liège*, in: Bulletin de l'institut archéologique liégeois 67 (1949/50), 241-254 [over de periode 1686/87].

Relatie met andere kloosters

Buiten de relaties met kloostergemeenschappen die dezelfde of een sterk verwante regel hanteerden, had de abdij ook banden met andere kloosters, zoals in gebedsbroederschappen.³⁴ Augustus besteedt aandacht aan de relaties met de Windesheimer koorheren,³⁵ terwijl over de betrekkingen met St. Norbertus en de norbertijnen meer studies beschikbaar zijn.³⁶

Los daarvan staat de relatie van Sint Gerlachus van Houthem met de abdij.³⁷

- 34 - P.C. Boeren, *De congregatie van Rolduc*, in: RJ 31 (1951), 78-83.
- 35 - L. Augustus, *De abdij Rolduc en de Windesheimers*, in: Munsters in de Maasgouw, Maastricht 1986, 184-196.
- 36 - P.C. Boeren, *Sint Norbertus en Rolduc. Het spinwonder*, in: RJ 35 (1955), 81-88.
- H. Deutz, *Norbert von Xanten bei Propst Richer im Regularkanonikerstift Klostersath*, in: *Analecta Praemonstratensia* 68 (1992), 5-16.
- H. Deutz, *Norbert von Xanten*, in: *Geschichte im Bistum Aachen* 1 (1993), 27-55.
- W.M. Grauwen, *Norbertus, aartsbisschop van Maagdenburg (1126-1134)*, Brussel 1978.
- A.H. Thomas, *Springiersbach-Kloosterrade en Prémontré; verwantschap in kanonikale gebruiken*, in: *Analecta Praemonstratensia* 56 (1980), 177-193.
- 37 - A.B. Mulder-Bakker, *De kluisenaar in de eik. Gerlach van Houthem en zijn verering*, Hilversum 1995 (= *Middeleeuwse studies en bronnen*, 45).
- C. Damen, *Sint Gerlach van Houthem en Rolduc*, in: RJ 39 (1959), 64-67.

Dochterkloosters

Kloosterrade had verschillende dochterkloosters. Hun oorsprong dateert uit de tijd, dat de abdij als dubbelklooster (voor mannen en vrouwen) fungeerde,³⁸ maar al spoedig werden voor de vrouwen eigen, afhanke-lijke kloosters gesticht. Dit werden de kloosters te Sinnich³⁹ en Marienthal.⁴⁰ In het Brabantse Hooidonk (gemeente Nuenen) was een vrouwenklooster gesticht, dat in 1650 werd opgeheven.⁴¹

In Friesland had Kloosterrade het toezicht op enkele abdijen en priorijen.⁴² Dit betrof eerst het mannenklooster te Ludingakerke (Achlum).⁴³ Vandaar uit werden een klooster te Anjum⁴⁴ en de dubbelkloosters Bergum⁴⁵ en Haske⁴⁶ gesticht. Deze gingen in de vijftiende eeuw over naar het Kapittel van Windesheim, waardoor Kloosterrade zijn invloed hierop verloor.

- 38 - P. Hagemeyer, *Samen maar wel apart. Vrouwen en dubbelkloosters in de Noordelijke Nederlanden, 1100-1400*, in: Jaarboek voor vrouwengeschiedenis 5 (1984) (Sunschrift 232), 111-130.
 - K. Elm en M. Parisse ed., *Doppelklöster und andere Formen der Symbiose männlicher und weiblicher Religiosen im Mittelalter*, Berlijn 1992 (Berliner Historische Studien 22).
- 39 - D. Brouwers, *Histoire du chapitre noble de Simnich de l'ordre de Saint-Augustin*, in: Bulletin de la société Verviétoise d'archéologie et d'histoire 5 (1904), 1-212.
 - M. Yans, *Abbaye de Simnich*, in: *Monasticon Belge II*, Maredsous 1928, 463-488.
- 40 - F. Pauly, *Das Augustiner-Frauenkloster Marienthal*, in: F. Pauly, *Aus der Geschichte des Bistums Trier, I*, Trier 1968, 166-167.
- 41 - J.W. Peynenburg, *Het klooster Hooïdonk te Nederwetten*, in: J. van Opheusden e.a. red., *Ziel en zaligheid in Noord-Brabant*, Delft 1993 (= Verzameling bijdragen van de Vereniging voor de Nederlandse kerkgeschiedenis, 5), 112-118.
 - A.M. Frenken, *De voormalige priorij van Hooïdonk*, in: *Bosche bijdragen 19* (1948/49), 1-93.
 - *Monasticon Batavum*, II, 101-102, met literatuur.
- 42 - J. van Gils, *Friese kloosterstichtingen van de oude abdij Rolduc*, in: *RJ 14* (1934), 106-107.
 - J. van Gils, *Rolduc en Friesland*, in: *RJ 19* (1939), 145-154. Ook afzonderlijk uitgegeven als:
 - P.J.M. van Gils, *Moeder en dochter. Rolduc en de Friesche kloosters. Anghum, Achlum, Bergum, Haske en Ludingakerke*, Roermond 1939 (Rede gehouden voor het Friesch genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde).
 - A. van den Hurk, *De betekenis van de reguliere canonie voor Friesland in de Middeleeuwen*, in: *Analecta Praemonstratensia 31* (1955), 36-62.
 - *Vitae abbatum Orti Sancte Marie. Vijf abtenlevens van het klooster Mariëngaarde in Friesland, inleiding, editie en vertaling* H.Th.M. Lambooy en J.A. Mol, m.m.v. M. Gumbert-Hepp en P.N. Noomen, Hilversum-Leeuwarden 2001 (Betreft het Cisterciënserklooster Mariëngaarde bij Leeuwarden; relaties met de Augustijnerklooster Ludingakerke en met Kloosterrade komen regelmatig aan de orde).
- 43 - W. Kohl e.a., *Monasticon Windeshemense, III: Niederlande*, Brussel 1980 (Archief- en bibliotheekwezen in België, extranummer, 16), 299-312, met uitvoerige bronnen- en literatuuropgave.
 - J.A. Mol en P.N. Noomen, *De stichting van de Augustijnerkoorherenabdij Ludingakerke en haar relatie met Rolduc*, in: S. Zijlstra e.a. red., *Vroomheid tussen Vlie en Lauwers*. Aspecten van de Friese kerkgeschiedenis, Delft 1996, 11-46.
 - *Monasticon Batavum*, II, 116-118, met literatuur.
- 44 - *Monasticon Windeshemense*, III, 121-126, met uitvoerige bronnen- en literatuuropgave.
 - *Monasticon Batavum*, II, 20, met literatuur.

- 45 - *Monasticon Windeshemense*, III, 145-158, met uitvoerige bronnen- en literatuuropgave.
 - A. Baart en M.P. van Buytenen, *Bergums kerk, klooster en omgeving*, in: *Vrije Fries* 43 (1957), 130-173.
 - *Monasticon Batavum*, II, 30-31, met literatuur.
- 46 - *Monasticon Windeshemense*, III, 255-263, met uitvoerige bronnen- en literatuuropgave.
 - J.A. Mol, *Het succes van een late windesheimse reformatie. Haskerconvent 1464-1521*, in: *Jaarboek voor Middeleeuwse geschiedenis* 2 (1999), 162-207.
 - *Monasticon Batavum*, II, 86-87, met literatuur.

Kloosterleven

Het leven in Kloosterrade is vanuit verschillende invalshoeken bestudeerd. Het geestelijk leven, Rolduc als cultureel en literair centrum,⁴⁷ als opleidingsinstituut,⁴⁸ de schilderijencollectie,⁴⁹ de luik klokken⁵⁰ zijn de meest in het oog vallende aspecten.⁵¹ De bibliotheek is een apart thema van studie geworden.⁵²

Aan jansenistische elementen en invloeden te Rolduc is de dissertatie van J.M. Gijsen over Nicolaas Heyendal gewijd. Daarnaast zijn er nog andere bijdragen hierover.⁵³

- 47 - P.C. Boeren, *Rodensia III. Leven en denken in 't oudste Rolduc*, Maastricht / Vroenhoven 1944.
 - P.C. Boeren, *De abdij Rolduc, godsdienstig en cultureel centrum van het hertogdom Limburg (1104-1804)*, Maastricht 1945.
 - P.C. Boeren, *Het oudste Rolduc als letterkundig centrum*, in: *RJ* 28 (1948), 142-152.
 - H. Deutz, *Geistliches und geistiges Leben im Regularkanonikerstift Klostrath im 12. und 13. Jahrhundert*, Siegburg 1990 (=Bonner historische Forschungen 54).
- 48 - F. Sassen, *L'enseignement scolastique à l'abbaye de Rolduc au XIIIe siècle*, in: *Revue néoscholastique de philosophie* 36 (1934), 78-100.
 - W. Nolet, *Iets uit de middeleeuwse school te Rolduc*, in: *RJ* 1 (1921), 74-77.
 - G. ten Doesschate, met inleiding van F. Sassen, *Rolduc als middeleeuwse voorpost der wis-, natuur- en geneeskunde in de Nederlanden*, Lochem 1948 (Nederlandsche monografieën 8).
 - [J. Schulte], *Natuurlijke historie en geneeskunde in de middeleeuwse abdij van Rolduc*, in: *Natuurhistorisch maandblad Limburg* 48 (1959), 106-107.
 - M.M.W. Lemmen, *Het onderwijs in de filosofie te Rolduc*, in: *RJ* 42 (1961/62), 88-92.
 - C. de Clercq, *Theologisch onderwijs en vorming te Rolduc van 1680 tot 1796*, in: *RJ* 34 (1954), 15-70.
- 49 - J.J. Stassen, *De schilderijencollectie van de abdij Kloosterrade en de invloed van de grafiek*, in: *Ontgonnen verleden*, Maastricht 1996, 147-165.
- 50 - L. Augustus, *De luik klokken van Rolduc*, in: *Land van Herle* 35 (1985), 137-150.
 - Chr. Ebach, *Ein Glockenschicksal zwischen Wurm- und Siegtal. Zur Geschichte und Brauchtum des Geläuts der katholischen Pfarrkirche Wissen/Siegt*, in: *Rheinische Heimatpflege* 9 (1972), 264-268 [betreft vier oude klokken van Rolduc].
 - H.D., *Klokkenwijding*, in: *RJ* 32 (1952), 7-8.

- 51 - P.C. Boeren, *Rolduc en de investituurstrijd*, in: RJ 27 (1947), 110-116.
 - B.H.D. Hermesdorf, *Abbatiale zorgen en de victualitas-gedachte in de Annales Rodenses*, in: PSHAL 90-91 (1954/55), 143-159.
 - W. Gierlichs, *Het abtsbrood of abtspensioen van Kloosterrade. Bijdrage tot de geschiedenis van de abdij*, in: RJ 15 (1935), 91-102.
- 52 - G.D. Franquinet (ed.), *Analectes limbourgeois, 3. La bibliothèque de l'abbaye de Rolduc au commencement du 13e siècle*, in: Annales de la société historique et archéologique à Maastricht 1 (1854/55), 261-266.
 - P.J.M. van Gils, *Eenige opmerkingen over de middeleeuwse boekenlijst der abdij Rolduc*, in: *Handelingen van het 5e Nederlandsche philologencongres*, Amsterdam 1907 (heruitgave 1933).
 - J. Kleyntjens, *Onderwijs in de middeleeuwse kloosters, de boekenlijst van Rolduc*, in: RJ 14 (1934), 79-84.
 - F. Sassen, *De middeleeuwse bibliotheek der abdij Kloosterrade*, in: Nederlands archief voor kerkgeschiedenis, nieuwe serie 29 (1937), 19-76.
 - P.J.M. van Gils, *Middeleeuwse boekenlijsten als peilschaal der cultuur*, in: RJ 18 (1938), 247-248.
 - F. Sassen, *Het onderwijs in de vrije kunsten in de abdijschool te Rolduc in de 12e eeuw*, in: *Verslagen Utrechts provinciaal genootschap*, 1936, 51-56.
 - F.X. Schobben, *150 jaren parochie Waubach (1803-1953). 18 jaren pastoraat H. Peters (1952-1969)*, in: *Land van Herle 19 (1969)*, 134-138 [in de pastorie van Waubach bevindt zich een deel van de bibliotheek van Kloosterrade].
- 53 - J.M. Gijzen, *Nikolaus Heyendal, 1658-1733, Abt von Rolduc und seine Stellung zum Jansenismus*, 2 delen, Assen 1964 (Maastrandse monografieën 3).
 - C. de Clercq, *Rolduc. Son abbaye - ses religieux - son séminaire (1661-1860). Deux siècles d'histoire du temps*, Kerkrade 1975.
 - R.H.A. Huysmans, *De plechtige onderwerping aan de bulle 'Unigenitus' te Rolduc in 1740*, in: *Historisch Tijdschrift 14 (1935)*, 114-127; ook in: RJ 16 (1936), 92-97.

Bedevaartsoord

De abdij is ook bekend als een, zij het bescheiden, bedevaartscentrum. Met name de H. Lucia werd er vereerd.⁵⁴

- 54 - L. Augustus, *Rolduc [H. Lucia]*, in: P.J. Margry en Ch. Caspers, *Bedevaartplaatsen in Nederland. Deel 3: provincie Limburg*, Amsterdam/Hilversum 2000, 783-788, met vermelding van bronnen en literatuur.
 - L. van Gils, *St. Lucia te Rolduc*, in: RJ 19 (1939), 155.
 - L. Augustus, *De abdij Kloosterrade als bedevaartsoord van de heilige Lucia*, in: *Munire ecclesiam*, Maastricht 1990, 212-221.

Als pastoors

Kanunniken van Kloosterrade waren in een dertiental parochies werkzaam als pastoor. Bij de opheffing van de abdij betrof het de parochies:

Kerkrade, Afden, 's-Hertogenrade, Eupen, Baelen, Limbourg, Henri-Chapelle, Welckenraedt, Membach, Goé, Doveren, Hersel en Lommersum.⁵⁵ In de verschillende parochiegeschiedenissen figureren de koorheren natuurlijk eveneens.⁵⁶ Al vroeg was een koorheer pastoor te Kerkrade.⁵⁷ De pastoriebibliotheek en de nalatenschap van pastoor Fabritius (†1609) hebben eveneens aandacht van onderzoekers gekregen.⁵⁸

- 55 - W. Gierlichs, *Aus der Geschichte der Pfarreien im ehemaligen Herzogtum Limburg, soweit sie der Abtei Kloosterrath unterstanden*, in: RJ 12 (1932), 101-123.
- A. Buchet, *Monographie historique de Goé-lez-Limbourg*, I, Verviers 194, 102 voor een pastoorslijst.
- J. van Gils, *Rolduc: Goé (Goleche) en Limburg*, in: RJ 20 (1940), 179-180.
- J. Thisquen, *Histoire de la ville de Limbourg*, 1, Verviers 1907, 252-259.
- A.M.P.P. Janssen, *Het bisschoppelijk archief van Luik. Bron voor de geschiedenis van de parochies Kerkrade en 's-Hertogenrade tot in de Franse tijd*, in: Ontgonnen verleden, Maastricht 1996, 201-214.
- J. Steinbusch, *Aus alten Akten und Urkunden, 1104-1794, von St. Lambertus Kerkrade bis St. Mariä-Himmelfahrt Herzogenrath, 's-Hertogenrade* 1974, 31-35, 40-41, 61-63.
- J. Jamar en L. Augustus, *Castrum Rodense in de Annales Rodenses; Kerkrade of 's-Hertogenrade*, in: Land van Herle 34 (1984), 81-86.
- J. Levaux, *Notes historiques sur Baelen*, in: Publications de la société et d'archéologie du plateau de Herve, bulletin jubilaire 1960-1965, 88-90.
- H. Maassen, *Geschichte der Pfarreien des Dekanates Hersel*, Keulen 1885, p. 135-138.
- *Das Lommersumer Heimatbuch*, Lommersum 1959, 183-189.
- L. Pauchenne, *Histoire de la franchise et de la paroisse de Henri-Chapelle*, Dison 1955, 109-119, 161-162.
- *Membach. Paroisse St. Jean Baptiste 1722-1972*, Membach 1972.
- 56 - J.G. Heinen, *Pfarrgeschichte Eupens, mit besonderer Berücksichtigung der Ortsgeschichte verfasst*, Eupen 1896 (reprint Brussel 1979), betreft niet alleen Eupen, maar ook de moederkerk te Baelen.
- J.J. Michel, *Beiträge zur Geschichte der Stadt Eupen*, in: ZAGV 7 (1885), 105-124.
- A. Minke, *Rolduc und die Pfarrseelsorge: das kirchliche Leben in Eupen im 18. Jh.*, in: *Munire ecclesiam*, Maastricht 1990, 197-211.
- A. Minke, *Rolduc-Eupen. 600 Jahre Querverbindungen*, in: *Geschichtliches Eupen* 16 (1982), 67-87.
- J. Steinbusch, *Chronica Rodensis. Herzogenrather Geschichte in Daten 1090-1975, 's-Hertogenrade* 1975 (over 's-Hertogenrade en moederkerk Afden).
- B. Rudnick en S. Schnieders, "... als wenn sie auf Böcken ritten...". *Texte aus der Bockreiterzeit im Land von Herzogenrath*, Herzogenrath 1989, geeft onder meer: B. Rudnick (vertaling), *Tagebuch von Afden (1735-1756)*, 202-210; B. Rudnick (vertaling), *Tagebuch von Kloosterrade (1740-1752, 1770-1772)*, 211-239. Het dagboek van Kloosterrade is ook uitgegeven door W. Gierlichs, *De geschiedenis der Bokkerijders in het voormalige Land van 's Hertogenrode*, in: RJ 18 (1938), 145-225; 19 (1939), 188-285; zelfstandig uitgegeven Roermond 1949 (reprint Maastricht 1972).

- L. Pauchenne, *Histoire de la franchise et de la paroisse de Henri-Chapelle*, Dison 1955.
- A. Buchet, *Origines et histoire de la paroisse de Goë*, in: Bulletin de la société Vervétoise d'archéologie et d'histoire, 31 (1937-1938), 93-94, vertaald verschenen als: A. Buchet, *Rolduc, Goë (Goleche) en Limburg*, in: RJ 20 (1940), 179-180.
- 57 - H. Frusch, *De pastoors der St. Lambertus parochie te Kerkrade*, in: Maasgouw 80 (1961), 23-48.
- 58 - P.J.A. Nissen, *De bibliotheek als pastoraal arsenaal. De pastoriebibliotheek van de Sint-Lambertusparochie te Kerkrade in de zeventiende en de achttiende eeuw*, in: Ontgonnen verleden, Maastricht 1996, 177-200.
- W. Goossens, *Boedelbeschrijving ten sterfhuize van pastoor Jacobus Fabritius te Kerkrade in maart 1609*, in: Maasgouw 38 (1918), 20-23.

Afzonderlijke leden van de kloostergemeenschap

Aan verscheidene leden van de kloostergemeenschap zijn min of meer uitvoerige studies gewijd.⁵⁹ De stichter, Ailbertus van Antoing, krijgt daarbij natuurlijk bijzondere aandacht,⁶⁰ evenals abt Nicolaas Heyendal (1658-1733)⁶¹ en de geschiedbeoefenaar Simon Pieter Ernst (1744-1817).⁶² Verder betreffen de publicaties een aantal abten⁶³ en kanunniken.⁶⁴

- 59 - P.C. Boeren, *Een doodenkalender van Rolduc van omstreeks 1400*, in: PSHAL 78-82 (1942/46), 217-230.
- H.J.M. Franssen, *De abtsverkiezingen en -benoemingen te Kloosterrade in 1664 en 1666/1667*, in: PSHAL 116-117 (1980/81), 254-284.
- W. Gierlichs, *Wat oude bidprentjes verhalen*, in: RJ 14 (1934), 67-73 [over abten en koorheren].
- J. H[abets], *De voormalige abdij Kloosterraedt (Rolduc)*, in: Almanak van het arrondissement Roermond, 1863 (ongepagineerd); ook in: De godsdienstvriend 91 (1863), 267-285 [gegevens over de abten en de in 1816 nog levende leden van de communautiteit].
- 60 - P.C. Boeren, *Rodensia II. Het leven van Ailbertus van Antoing, stichter van Rolduc*, Maastricht / Vroenhoven 1942.
- P.C. Boeren, *Ailbertus van Antoing of Ailbertus van Keulen?*, in: RJ 30 (1950), 100-110.
- P.C. Boeren, *Ailbertus van Antoing in Clairefontaine*, in: RJ 45 (1964/65), 85-92.
- J. Dumoulin en J. Pycke, *Topographie chrétienne de Tournai des origines au début du XIIIe siècle. Problématique nouvelle*, in: Sacris erudiri. Jaarboek voor godsdienstwetenschappen 26 (1983), 1-50.
- J. van Gils, *De domschool van Doornik en Ailbertus, de stichter van Rolduc*, in: RJ 14 (1934), 109-110.
- J. Pycke, *Le chapitre cathédral Notre-Dame de Tournai de la fin du XIe siècle à la fin du XIIIe siècle. Son organisation, sa vie, ses membres*, Louvain-la-Neuve / Bruxelles 1986 (Université de Louvain, Recueil des travaux d'histoire et de philologie, 6e série, fasc.30).
- *Le vénérable prêtre Ailbert, fondateur de Rolduc; scènes historiques (1107-1108), composées et représentées à l'occasion de huitième centenaire de la consécration de la crypte de Rolduc, célébré le 13 juillet 1908*, Kerkrade 1908.

- R. Corten, *De eerbiedwaardige priester Ailbertus, stichter van Rolduc. Gedenkschrift uitgegeven bij gelegenheid van het achtste eeuwfeest der stichting van Rolduc*, Maastricht 1904.
- F. van Rode, *Ailbertus, stichter van Rolduc, 1122 - 19 september - 1922*, in: RJ 3 (1923), 99-101.
- L. Augustus, *Het vermeende gebeente van Ailbertus*, in deze bundel.
- 61 - H. Franssen, *De omstreden benoeming van Nicolaas Heyendal tot abt van Kloosterrade (1712)*, in deze bundel.
- J.M. Gijssen, *Nikolaus Heyendal, 1658-1733, Abt von Rolduc und seine Stellung zum Jansenismus*, 2 delen, Assen 1964 (Maaslandse monografieën 3).
- J.M. Gijssen, *Nicolaas Heyendal, abt*, in: NBWB 4 (1970), 415-426.
- J.M. Gijssen, *Nicolaas Heyendal (1658-1733), abt van Rolduc. Een biografische schets*, in: RJ 44 (1963/64), 58-70.
- W. Gierlichs, *Nicolaas Heyendal, pastoor van Eupen en abt van Kloosterrade, voortzetter van de Annales Rodenses*, in: RJ 13 (1933), 67-76.
- 62 - A.E.M. Janssen, *De betrokkenheid van Simon Pieter Ernst (1744-1817) bij de abdij Rolduc. Drijfveren en activiteiten van een gewetensvol handelend kanunnik*, in deze bundel.
- *Simon Pieter Ernst*, in: Heil en broederschap in het kanton 's-Hertogenrade 1794-1800, Kerkrade 2001, 97-100.
- C. de Clercq, *Simon-Pierre Ernst (1744-1817) et ses correspondants*, in: Annales du XXXIVe Congrès de la fédération archéologique et historique de Belgique (Verviers 22-25 juillet 1951), z.p. 1954, 67-153.
- C. de Clercq, *Lettres de Pierre Ignace de la Saulx de Knoppenburg à Simon Pierre Ernst*, in: Bulletin de la société eupenoise d'histoire, 6 (1956), 1-17.
- C. de Clercq, *Lettres de mgr. Jean Évangéliste Zaepffel, évêque de Liège, à Simon Pierre Ernst, curé d'Aefden (1802-1807)*, in: Archives de l'Église d'Alsace, 2e serie, 10 (1953/54), 215-269.
- C. de Clercq, *Simon Pierre Ernst, et 'L'art de vérifier les dates'*, in: De Gulden Passer 31 (1953), 149-190.
- C. de Clercq, *Cinq lettres de Corneille François Nelis à Simon Pierre Ernst*, in: Bulletin de l'institut historique belge de Rome, 14 (1934), 175-190.
- C. de Clercq, *Ernst (Simon Pierre)*, in: BN 31 (1961), 297-328.
- J. Habets, *Het graf van Simon Pierre Ernst te Aeffden (...)*, in: Maasgouw 8 (1886), 17-18.
- W.G[oossens], *De grafsteen van den Rolducschen kanunnik en geschiedschrijver Simon Petrus Ernst te Afden*, in: Maasgouw 35 (1913), 40.
- M. Hendriks, *Bericht van het bestuur der gemeente Kerkrade in 1827 over de abdij Kloosterrade en over de geschiedschrijver Simon Petrus Ernst*, in: Maasgouw 35 (1913), 39-40.
- 63 **Mathias de Amezaga, abt 1664-1666**
- F. Lieck, *Die Vorfahren des aus Aachen stammenden Klosterrather Abtes Mathias de Amezaga*, in: ZAGV 72 (1960), 171-176.
- Johannes Bock, abt 1683-1712**
- J. Hermans, *Joannes Bock, abt van Rolduc 1683-1712. Bijdrage tot zijn biografie en tot de studie van zijn spiritualiteit* (onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Leuven 1983).
- J.M. Gijssen, *Bock, Joannes, abt*, in: NBWB 3 (1968), 93-99.
- C. de Clercq, *Abt Bock in de branding*, in: RJ 40 (1960), 84-97.

Peter Jozef Chaineux, abt 1781-1796

- L. Augustus, *De inhuldiging van de laatste abt van Rolduc*, in: Kerkrade onderweg 4 (2000), 62-66.

Jan-Jozef Haghen, 1712-1733

- J.M. Gijsen, *Haghen, Joannes Joseph, abt*, in: NBWB 3 (1968), 369-374.
 - L. Augustus, *Een hartelijk gedicht bij een gouden feest*, in: RJ 47 (1967/69), 90-95 [bij gelegenheid van het vijftigjarig priesterfeest van abt Haghen in 1773].

Winand Lamberti, abt 1650-1664

- H.M.M. Schwanen, *De rol van Winandus Lamberti, abt van Rolduc, in de partage van de Landen van Overmaas, 1648-1662*, Heerlen 1975 (scriptie).
 - J.A.K. Haas, *De verdeling van de Landen van Overmaas, 1644-1662. Territoriale desintegratie van een betwist grensgebied*, Assen 1978 (Maaslandse monografieën 27).

Frans Wilhelm Rauschauw, abt 1733-1745

- H. Deutz, *Franz Wilhelm Rauschauw. Lebensweg eines Kanonikers und Abtes in der 'jansenistischen' Reformabtei der Regularkanoniker in Klostersath*, in: Ontgonnen verleden, Maastricht 1996, 123-146.
 - J.M. Gijsen, *Rauschauw, Franciscus Guilielmus, abt*, in: NBWB 3 (1968), 694-696.

Peter Melchioris van der Stegge, abt 1667-1682

- J.M. Gijsen, *Steghe (Steeg), Petrus Melchioris van (von) der, abt*, in: NBWB 3(1968), 829-832.
 - F. Lieck, *Peter Melchioris van der Stegge, ein Uebacher Abt von Rolduc*, in: Heimatkalender des Selfkantkreises Geilenkirchen-Heinsberg 1957, 45-49.

Johannes Wormbs, abt 1557-1600

- J. Kleyntjens S.J. (ed.), *De verkiezing van den laatsten abt van Rolduc vóór de hervorming [Job. Wormbs]*, 1557, in: PSHAL 68 (1932), 61-69.
 - J. Kleyntjens, *De keuze van den laatsten abt van Rolduc vóór de hervorming*, in: RJ 12 (1932), 77-78.
 - M. Koenen, *De kriegslist van den abt, 1570*, in: RJ 11 (1931), 70-74.

64 **Jan Maximiliaan de La Hamayde**

- C. de Clercq, *De Rolduciaan De la Hamayde, aalmoezenier in de Oostenrijkse legers (1796-1798)*, in: Het oude land van Loon 8 (1953), 101-107.

Heriman

- J.J.M. Timmers, *Op het voetspoor van Heriman van Rolduc*, in: RJ 47 (1967/69), 96-193.

Thomas Kreusch

- L. Augustus, *Een koorheer [Thomas Kreusch] sprong over de muur [1742]*, in: RJ 46 (1965/67), 66-75 [ook over kloostertucht].

J.J. Kruyder

- J. Boosten, *Kanunnik J.J. Kruyder (1763-1846)*, in: RJ 25-26 (1945/46), 223-225.

Lambert van de Wardt d'Onsel

- C. de Clercq, *L.J.M. van de Wardt d'Onsel, pastoor en exegeet (†1832)*, in: Het oude land van Loon 8 (1953), 142-152.

Grondbezit

Als basis voor het levensonderhoud van de kloostergemeenschap diende onder meer het grondbezit. Deze ontwikkeling is dankzij de *Annales Rodenses* en de vele bewaarde oorkonden, te volgen.⁶⁵ Ook over het grondgebruik en de wijnbouw der abdij is gepubliceerd.⁶⁶ In Aken had de abdij een refugiehuis.⁶⁷ Op verschillende bezittingen liet de abdij in de achttiende eeuw wegen aanleggen.⁶⁸

- 65 - P.C. Boeren, *Het grondbezit der abdij Rolduc in de jaren 1104-1300*, in: PSHAL 49 (1948), 141-196.
 - W. Gierlichs, *Der heydensche Anteil am Abteigutshofe Crombach unter Kirchrath*, in: Heimatblätter des Landkreises Aachen 10 (1940-1941), Heft 1-3, 46-52.
 - J. van Gils, *Topographica van Rolduc in België*, in: RJ 13 (1933), 88.
 - B.H.D. Hermesdorf, *Leen- en laatrechten der abdij Kloosterrade*, in: PSHAL 76 (1940), 25-77.
 Algemeen: M.J.H. A. Schrijnemakers, Rode. *De oudste nederzettingsgeschiedenis van het Land van Rode: Kerkrade, 's-Hertogenrade, Kloosterrade, Rolduc*, Maastricht 1984.
 - D. Brouwers, *Documents relatifs à la matricule du duché de Limbourg en 1705*, in: Bulletin de l'institut archéologique Liégeois 33 (1903), 69-88 [ook over goederen van Kloosterrade].
- 66 - P.C. Boeren, *Zuivel in het oude Rolduc*, in: RJ 35 (1955), 89-92.
 - W. Gierlichs, *Over de wijnbouw der abdij Kloosterrade*, in: RJ 15 (1935), 114-127.
- 67 - W. Gierlichs, *Das Klostrather Haus in der Eilfschornsteinstrasse zu Aachen*, in: ZAGV 55 (1933/34), 100-119.
- 68 - L. Augustus, J. Driessen en L. Schaeps (red.), *200 Jaar steenwegen in Kerkrade en Herzogenrath = 200 Jahre "Steinwege" in Kerkrade & Herzogenrath*, Kerkrade 1986.
 - P. Jansen, *Der "Steinweg" von Boschelen bis Waurichen. Der Klostrather Abt Peter Joseph Chainaux als Erbauer*, in: Selfkantheimat 5/6 (1959/60), Lief. 4-5, 12-14.
 - T., *Langs oude wegen in Zuid-Limburg*, in: Ons Heem 6 (1957), 13-14 [tol van de abdij te Onderspekholtz, 1784].
 - B. Meyerhoff (ed.), *Aufzeichnungen eines Uebachers [Peter Joseph Brüls] aus der Zeit der französischen Revolution*, in: Heimatkalender Geilenkirchen-Heinsberg 10 (1960), 56-60 [Brüls was betrokken bij de wegeaanleg].

Mijnbouw voor 1795

Veel stof heeft de mijnbouw der abdij doen opwaaien.⁶⁹ Hardnekkige misvattingen omtrent de ouderdom van de ontginningen bepalen voor een belangrijk deel de discussie. Juridische aspecten komen apart aan de orde.⁷⁰ Wiesemann gaf enkele reglementen en notities van Heyendal uit de periode 1694-1732 uit.⁷¹ De mijnontginning van Kloosterrade leefde na de confiscatie in de Franse tijd door als de Domaniale Mijn.⁷² Het zeer omvangrijke archief van deze mijn vanaf 1794 bevindt zich in het Rijksarchief Limburg.

- 69 - L. Augustus, *Het raadselachtige toponiem 'Kalculen'*, in: *Uvver plat jekald 3* (1992), 55-61.
- L. Augustus, *Oude steenkoolwinning bij Kerkrade in de Annales Rodenses*, in: *Westerheem 33* (1984), 317-318.
- W. Gierlichs, *Over de mijnbouw der abdij Kloosterrade*, in: *RJ 17* (1937), 104-157.
- M.J.M. Bless e.a., *Oorsprong en winning van steenkool langs Henne, Samber, Maas en Worm*, Tervuren 1984.
- B. von Schwartzberg, 'Kalculen', in: *Maasgouw 66* (1947), 2-5.
- B.H.D. Hermesdorf, *De 'Kalculen' van Rode*, in: *Maasgouw 66* (1947), 18-19.
- A.J. Toussaint, 'Kalculen', in: *Maasgouw 66* (1947), 20-21.
- B.H.D. Hermesdorf, *De ouderdom der mijnontginningen [in het land van Rode]*, in: *Maasgouw 66* (1947), 55-56.
- B. von Schwartzberg, *Nog eens 'Kalculen'*, in: *Maasgouw 66* (1947), 50-55.
- A.J. Toussaint, *Voor het laatst 'Kalculen'*, in: *Maasgouw 68* (1949), 14-15.
- B. von Schwartzberg, *De oudste kolendelvingen in het land van Rode*, in: *Maasgouw 68* (1949), 26-29.
- B. von Schwartzberg, *Over de ouderdom der steenkoolontginningen te Rode*, in: *RJ 29* (1949), 121-128.
- A.J. Toussaint, *Uit het kolenland Rode*, in: *Maasgouw 66* (1947), 13-15, 86-89; 47 (1948), 7-11, 17-23, 42-46, 74-77.
- N. Moonen m.m.v. J. Finders en W. Ritterfeld, *Kalculen. De plaatsbepaling van mijnbouw in de twaalfde eeuw rond Kerkrade*, in: *Archeologie in Limburg afl. 24* (juni 1985), 73-77.
- A. Toussaint, *Iets over de geschiedenis van het kolenland Rode*, in: *Veldeke 36* (1961), 93-97.
- W. Gierlichs, *Von alten Bergbau im Ländchen Zur Heyden*, in: *Heimatblätter des Landkreises Aachen 10* (1941).
- C.E.P.M. Raedts, *De inzichten op Rolduc ten aanzien van de carboongeologie in de 18e eeuw*, in: *Natuurhistorisch Maandblad Limburg 55* (1966), 68-70.
- Avl., "Oude koolwercken" in de heerlijkheid Kerkrade [1537-1601], in: *Ons heem 6* (1957), 38-39.
- J. Wiesemann, *Steinkohlenbergbau in den Territorien um Aachen 1334-1794*, Aken 1995, 2 delen, vooral: deel 1, 37-44 (over het Kalculen-probleem), en deel 2, 3-55 (bron-nenuitgave).
- Algemeen: L. Kreukels, *Kolen en koempels. De geschiedenis van de Nederlandse mijnwerkers*, Amsterdam 1986, vooral 15-26.
- 70 - J. Paquay, *Koolmijnvergunningen der abdij Kloosterrade (Rolduc) vanaf 1584*, in: *Bulletin de la société scientifique et littéraire du Limbourg 46* (1932), 100-101.
- B.H.D. Hermesdorf, *Mijnontginning en rechtshistorie*, in: *Maasgouw 50* (1930), 57-58.
- B.H.D. Hermesdorf, *Heyendahl's notitia over de mijnontginningen van Kloosterrade*, in: *Maasgouw 50* (1930), 66-68.
- H.J.M.W. de Quartel, *De geschiedenis van de steenkolenconcessies in Zuid-Limburg en het daar geldende mijnrecht*, in: *Verhandelingen van het Nederlandsch Geologisch-Mijnbouwkundige Genootschap, Mijnbouwkundige serie IV* (1948), 1-65.
- H.-W. Herrmann, *Bergrecht und Unternehmensstrukturen durch die Jahrhunderte*, in: *H.-W. Herrmann en P. Wynants ed., Acht Jahrhunderte Steinkohlenbergbau / Huit siècles de charbonnage*, Namen 2002, 63-106, m.n. 67-68, 80.

- 71 - J. Wiesemann, *Steinkohlenbergbau in den Territorien um Aachen 1334-1794*, Aken 1995, II, 3-55. Een deel van deze teksten ook bij De Quartel, De geschiedenis van de steenkolenconcessies in Zuid-Limburg en het daar geldende mijnrecht, 34-43.
- 72 - C.E.P.M. Raedts, *De opkomst, de ontwikkeling en de neergang van de steenkolenmijnbouw in Limburg*, Assen 1974 (Maaslandse monografieën 18), 4-41.
- H. Bauduin, *De Kerkradse steenkolenmijnen in de Franse tijd (1794-1814)*, in: Land van Herle 15 (1965), 1-7, 63-70.
- C. R[ae]dts, *Een merkwaardig geschrift over de steenkolenvoorkomen aan de Worm*, uit de eerste helft van de 19e eeuw, in: Boortoren 10 (1965), 35-38.
- C. R[ae]dts, *De mijnbouw rond het gebied van Kerkrade in de Franse tijd*, in: Boortoren 9 (1964), 78-79.
- Veel algemener zijn:
- B.P.A. Gales, *Ondergronds bovengronds. Techniek en markt van de Limburgse steenkolenmijnbouw gedurende de achttiende en negentiende eeuw*, Capelle aan de IJssel 2002 (dissertatie RU Groningen)
- B. Hijma en G.J.M. Jägers, *Mijnbouw-historische gids. Bronnenoverzicht voor de bestudering van de steenkolenmijnbouw in Nederlands-Limburg*, Amsterdam 1995.

Abt als lid van de Staten en als heer van Kerkrade

In 1630 had de abt van Kloosterrade een aandeel gepand in de heerlijke rechten van Kerkrade. Als zodanig speelde hij in het bestuurlijke leven van Kerkrade een bijzondere rol.⁷³ Tevens was de abt heer van Merkstein.⁷⁴ De abdij was zowel in de Staten van Limburg als die van 's-Hertogenrade vertegenwoordiger namens de eerste (geestelijke) stand.⁷⁵

- 73 - L. Augustus, *De familie Spies zu Ehrenstein en het pandheerschap over Kerkrade, 1564-1689*, in: Uit Kerkrade's verleden, Kerkrade 1967, 43-65.
- 74 - L. Kahlen, *Beiträge zur Geschichte von Merkstein*, Merkstein 1950.
- W. Gierlichs, *Geschichte Merksteins bis zum Wiener Kongreß*, in: Heimatblätter des Landkreises Aachen 1937, Heft 1, 9-36.
- W. Gierlichs, *Bij het 300-jarig bestaan der schutterij 'St. Sebastianus' te Merkstein*, in: RJ 13 (1933), 99-102.
- 75 - G. Goossens, *Étude sur les Etats de Limbourg et des pays d'Outremeuse pendant le premier tiers du XVIIIe siècle, suivie du texte de la Notitia de rebus Statuum Provinciae Limburgensis de l'abbé Nicolas Heyendal*, Kerkrade-Leuven 1910. Hierin een uitgave van:
- N. Heyendal, *Notitia de rebus statuum provinciae Limburgensis servitura pro instructione futurorum abbatum Rodensium, 1*-177**.

Opheffing Kloosterrade en het tweede Rolduc

De Franse invasie in 1794 leidde uiteindelijk tot de opheffing van de abdij. De gecompliceerde geschiedenis daarvan en de lotgevallen van kanunniken, archief alsook bibliotheek en gebouwen, zijn in verschillende

publicaties uitvoerig belicht.⁷⁶ In de zogeheten eedskwestie, de vraag of priesters de eed van haat aan het koningschap en de eed van trouw aan de Franse republiek konden afleggen, speelde S.P. Ernst een belangrijke rol.⁷⁷

- 76 - F.J.M. Wiertz, *Het einde van de abdij Rolduc*, in: Land van Herle 22 (1972), 35-43, 67-76, 97-100; 23 (1973), 14-26, 87-99; 25 (1975), 7-19; 26 (1976), 26-35, 68-74, 98-102.
- F.J.M. Wiertz, *Het land van Rode en de invallen der Franschen, 1792-1795*, in: Uit Kerkrade's Verleden, Kerkrade 1967, 73-109.
- C. de Clercq, *De abdij Rolduc in 1796*, in: Het oude land van Loon 8 (1953), 80-88.
- C. de Clercq, *Une réunion de Rolduciens à Eupen en 1801*, in: Bulletin de la société Eupenoise d'histoire, 5 (1955), 7-14.
- A.J. Flament (ed.), *Protest van de kloosterlingen van de abdij van Rolduc tegen de inbezitneming der abdij door de Franschen [1797]*, in: Maasgouw 6 (1884), 1011-1012, 1014, 1022, 1026.
- C. de Clercq, *Simon Pieter Ernst, redder der gebouwen van Rolduc*, in: RJ 33 (1953), 86-90.
- S.D. de Boer, *De familie Deutz en het heilig huisje in het veld*, in: Kerkrade onderweg 1 (1993), 22-30. [De familie Deutz bezat de kloosterhoeve].
- L. Augustus e.a. (red.), *Heil en broederschap in het kanton 's-Hertogenrade 1794-1800*, Kerkrade 2001 (=Reeks Fontes Rodenses, Nr.4).
- 77 - C. de Clercq, *Over de beëdigde priesters in het departement der Nedermaas*, in: Het oude land van Loon 8 (1953), 190-199.
- C. de Clercq, *Prêtres assermentés et insermentés dans les cantons d'Eupen, de Limbourg, de Walborn et d'Aubel*, in: Bulletin de la société eupenoise d'histoire, 4 (1954), 1-7, 27-33.
- C. de Clercq, *La rétraction du serment de haine à la Royauté dans le diocèse de Liège*, in: Bulletin de la société d'art et d'histoire du diocèse de Liège, 38 (1953), 71-107.
- M.G. Spiertz, *Maastricht in het vierde kwart van de achttiende eeuw. Kerkelijke politieke en sociale verhoudingen 1775-1801*, Assen 1964 (= Maaslandse monografieën, 1).

De periode na de opheffing van de abdij en de jaren van het kleinseminarie van het bisdom Luik in 1831 vormen het zogenaamde *tweede Rolduc*.⁷⁸ In 1836 werd er ook een onderwijzersopleiding gevestigd, de normaalschool.⁷⁹ Tot in 1843 bleef het kleinseminarie er gevestigd. Het archief over deze seminarieperiode, waarin onder meer de studieprogramma's, ligt in het kleinseminarie te Sint-Truiden. Een aantal docenten, dat korte tijd in het *tweede Rolduc* actief was, heeft later verder carrière gemaakt. Over hen zijn biografieën of korte levensbeschrijvingen verschenen.⁸⁰ Daarnaast waren verscheidene studenten, die enige tijd op Rolduc verbleven, later in het bisdom Luik werkzaam. Deze uittocht is in zijn algemeenheid nog niet in kaart gebracht. Enkele aanzetten zijn van de hand van A.P.J. Jacobs.⁸¹

In 1843 werd het complex overgenomen door het apostolisch vicariaat Limburg en begon het *derde Rolduc*.

- 78 - J. Kleynjens S.J., *Abdij Kloosterrade van 1797 tot 1831. Précis historique de la sécularisation de l'abbaye de Rolduc, ingeleid en medegedeeld* door, in: Bulletin de la société scientifique et littéraire de Limbourg 45 (1931), 165-174.
- P. Kubben, *Lotgevallen der abdij van Sint-Truiden van de Fransche omwenteling af tot aan de inrichting van het Klein-Seminarie*, in: Het oude land van Loon 1 (1946), 27-35, 53-62.
- C. de Clercq, *Het Luikse Rolduc en zijn leraren*, in: RJ 37 (1957), 63-87.
- M. Hanson, *Het kleinseminarie van het bisdom Luik; bakermat van de Vlaamse beweging in Limburg (1831-1850)*, in: Historische bijdragen over Sint-Truiden ter nagedachtenis van G. Heynen, z.p. 1984, 193-212.
- J. Paquay, *Een voorvechter van het vrije katholieke onderwijs. Z.D.H. mgr. Van Bommel, stichter van het Luiksche klein-seminarie te Rolduc*, 17 oktober 1831, in: RJ 11 (1931), 3-11.
- J. Kleynjens, *Van der Vrecken en het apostolisch vicariaat van Limburg in 1839*, in: RJ 11 (1931), 61-64 [over de positie van Rolduc in 1839].
- A.F. Manning, *De betekenis van C.R.A. van Bommel voor de noordelijke Nederlanden*, Utrecht 1956.
- F.S[assen], *Rolduc een eeuw seminarie*, in: RJ 12 (1932), 73-76.
- *Oprichting van het Klein Seminarie Rolduc*, in: RJ 14 (1934), 87-90; 21 (1941), 196-199.
- C. de Clercq, *De mislukte poging tot oprichting van een seminarie te Rolduc in 1817-1818*, in: RJ 42 (1961/62), 109-117.
- 79 - H. Kesters, *Het normaalonderwijs in (Belgisch) Limburg voor 1842*, in: Liber amicorum Gruyters, Hasselt 1957, 347-360.
- L. Minten, *De inschrijvingsregisters van de bisschoppelijke normaalschool te Rolduc/Sint Truiden (1836-1920)*, Hasselt 1994 (Limburgse documenten 1.7).
- M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands. De taalsituatie in het Limburgs middelbaar onderwijs 1830-1914*, Leeuwarden / Maastricht 1990 (Maaslandse monografieën 49), 200-203.
- *Ouverture de l'École normale à Rolduc*, in: Journal historique et littéraire 3 (1836-1837), 40 en 573.
- P.J.M. van Gils, *Het eeuwfeest van Rolduc als opleidingsschool voor onderwijzers*, in: RJ 17 (1937), 167-173.
- 80 - Veel bij De Clercq, *Rolduc*, passim. Een belangrijk deel van zijn boek gaat hierover.
- H.A.C.M. van Grunsven, *Gerard Casimir Ubaghs*, Heerlen 1933 [1800-1875; 1834 hoogleraar Mechelen, dan Leuven].
- F. Sassen, *Van Kant tot Bergson. Geschiedenis van de wijsbegeerte der negentiende eeuw*, Antwerpen 1952 (oorspronkelijke uitgave: Geschiedenis van de wijsbegeerte der negentiende eeuw, Nijmegen 1934.)
- G. Lonay, *Dirise*, in: BN 6 (1878), 82-83. [A.J.L. Dirise, 1808-1843, 1835 OFM].
- N.J. Laforêt, *La vie et les travaux d'Arnold Tits*, Brussel 1853 [A.P. Tits, 1807-1851; Rolduc 1833; Leuven 1840].
- 81 - A.P.J. Jacobs, *Mgr. J.Chr. Warblings, weldoener en prelaat*, in: P.L. Nève e.a. (red.), Sittard, uit bronnen geput, Sittard 1993, 541-561.
- A.P.J. Jacobs, *Limburgse priesters in het bisdom Luik*, in: Religie aan de grens. Aspecten van de Limburgse kerkgeschiedenis, Delft 1997 (= Verzameling bijdragen van de Vereniging voor Nederlandse kerkgeschiedenis, 9), 125-141 [met name over J. Vreuls, 1860-1923]

Het derde Rolduc

In 1843 ontstond, mede door toedoen van mgr. J.A. Paredis, het *derde Rolduc*.⁸² Het was een combinatie van kleinseminarie voor het apostolisch vicariaat Limburg, een middelbare school met internaat⁸³ en een onderwijzersopleiding, de normaalschool, die in 1893 naar Echt verplaatst werd.⁸⁴ Bij gelegenheid van verschillende gelegenheden, zoals prijsuitreikingen aan het einde van het schooljaar werd er eigen drukwerk uitgegeven.⁸⁵ Over het onderwijs zijn inmiddels verschillende bijdragen verschenen.⁸⁶

- 82 - J. Damen e.a. (red.), *Rolduc 1843-1943*, Kerkrade 1948.
 - J. Kleyntjens, *De onderhandelingen over Rolduc 1842-1857*, in: Bulletin de la société scientifique et littéraire du Limbourg 46 (1932), 87-99.
 - F. Sassen, *Rolduc, klein-seminarie van Roermond, 1843-1946*, in: Roda sacra = RJ 34 (1954), 71-86.
 - E. Janssen, *Mgr. J.A. Paredis. Tweede stichter van Rolduc, 1840-1886*, in: *Rolduc 1843-1943*, Kerkrade 1948, 10-44.
 - J.M. Gijzen, *Joannes Augustinus Paredis (1795-1886), bisschop van Roermond en het Limburg van zijn tijd*, Assen 1968 (Maaslandse monografieën, 8).
 - J. Kleyntjens, *Rolduc van 1839-1857*, in: RJ 10 (1930), 74-93.
 - L.A.J. Keuller, *De stichting der Hoogere Burgerschool te Rolduc, gezien met het oog van den eersten leerling*, in: RJ 2 (1922), 67-74.
 - W. Lemmen (red.), *Rolduc in de 19e en 20e eeuw* (video), Kerkrade 1998.
- 83 - R.C[orten], *Confession et communion; exhortations et prières, à l'usage de la jeunesse; souvenir séminaire de Rolduc*, Kerkrade 1889.
 - R. Corten, *L'élève chrétien sanctifié dans sa vie et dans ses études. Recueil de prières et d'exhortations pieuses, dédié aux élèves de Rolduc*, Venlo 1880 (1e druk); Kerkrade 1889 (2e druk); Kerkrade 1904 (3e druk).
 - NN, *Dagelijkse gebeden voor de leerlingen van Rolduc*, [Kerkrade 1931].
- 84 - *Gedenkboek Bisschoppelijke kweekschool Roermond 1836-1961*, Roermond 1961 [van 1836 tot 1892 te Rolduc].
- 85 - *Distribution solennelle des prix. Rolduc, petit séminaire de Limbourg*, Luik 1846-1918/19.
 - *Distribution solennelle des prix. Pièces de poésie. Rolduc*, Aken 1857/58-1861/62.
 - *Rolduc; élèves de l'année scolaire ...*, Kerkrade/Heerlen 1904/05-1912/13.
- 86 - M. van der Heijden, *Van langue flamande tot Nederlands. Over het vak Nederlands en de Nederlandstalige cultuur op het Tweede en Derde Rolduc (1831-1920)*, in deze bundel.
 - K. Schutgens, *Geschiedenis en geschiedenisonderwijs op Rolduc in de tweede helft van de negentiende eeuw*, in deze bundel.
 Het onderwijs in de filosofie is in zijn context geplaatst in: C.E.M. Struyker Boudier, *Wijzgerig leven in Nederland, België en Luxemburg 1880-1980. VII. Op zoek naar zijn en zin*, Nijmegen-Baarn 1992, 19-23.

Vanaf 1925 tot 1973 werden te Rolduc regelmatig *Sociale Studieweken* gehouden, waarop uiteenlopende sociale kwesties behandeld werden.⁸⁷ De archieven van de onderwijsinstellingen van het *derde Rolduc* (over de periode 1843-1946) bevinden zich thans in Rijksarchief Limburg. Hierin treft men ook gedeponeerde archieven van verschillende directeuren en docenten aan. R. de La Haye heeft deze archieven geïnventariseerd.⁸⁸ De archieven van het *vierde Rolduc* zijn gedeeltelijk overgebracht naar het Rijksarchief Limburg.

Een groot aantal priesters was in deze periode werkzaam op Rolduc. Belangrijke overzichten geven de verschillende gedenkboeken en de lijst van zielzorgers in het bisdom.⁸⁹ Van P. Geurts is een bundeling van losse opstellen en artikelen verschenen.⁹⁰ Over vele directeuren en leraren verschenen afzonderlijke artikelen.⁹¹

87 - *Verslagboek van de Limburgse sociale studieweek [georganiseerd door] Limburgse R.K. Werkliedenbond, Rolduc, 1 (1925)-33 (1964).*

- *Inleidingen, gehouden tijdens de Limburgse Sociale Studiedagen te Rolduc, 34 (1966)-41 (1973).*

88 - R. de La Haye, *Inventaris van de archieven en de collecties van de onderwijsinstellingen van het 'derde' Rolduc (1699) 1843-1946 (1975)*, Maastricht 1999.

89 - J.G.C. Simonis, m.m.v. A.P.J. Jacobs en A.M.P.P. Janssen, *Zielzorgers in het bisdom Roermond, 1840-2000*, Sittard 2001.

90 - P. Geurts, *Gestalten en gedachten*, 6 delen, Amsterdam 1923-1928.

91 - W. Everts, *In piam memoriam; éloges funèbres 1. de M. l'abbé P.H. Jaspar; 2. de M. l'abbé F.H. Ramakers; 3. de M. l'abbé P.J. Slits; 4. de M. l'abbé G. Slits, professeurs à Rolduc*, Kerkrade 1888.

- P.A.M. Geurts, *Enkele minder bekende Limburgse vrienden van Jozef Albert Alberdingk Thijm*, in: PSHAL 126 (1990), 154-171 [W. Everts; G.J.H.H. Verzijl; A.L. Jansen; J.L.H. Vrancken].

Jean Adams

- M. Kellens, *Johann Hubert (Jean) Adams, priester, schilder*, in: Limburgs biografisch repertorium II, in: SSEGL 34 (1989), 164-165.

- P. Haimon, *Jean Adams, priester-schilder, 1899-1970*, Ell bij Weert 1976.

A. Brouwers

- R. Corten, *Éloge funèbre de monsieur l'abbé Alphonse Brouwers, professeur à Rolduc, prononcé à Rolduc, le 16 janvier 1895*, Kerkrade 1895.

M.J.H. Cobbenhagen

- A.C.A.M. Bots, *M.J.H. Cobbenhagen*, in: Biografisch woordenboek van Nederland, 2(1985), 95-97.

- E.S., *In memoriam mgr prof. Dr M.J.H. Cobbenhagen*, in: RJ 34 (1954), 91-94.

M.R.H. Corten

- J.E.H. Menten, *Lijkrede gehouden bij de plechtige begrafenis van de hoogerw. hooggel. heer dr. M.R.H. Corten, directeur der scholen te Rolduc*, Roermond 1909.

- P.J.M. van Gils, *Mgr. dr. M.R.H. Corten, directeur van Rolduc*, in: RJ 3 (1923), 3-6.

H.W.H. Everts

- *Ter herinnering aan mgr. H.W.H. Everts*, in: RJ 19(1939), 5-10.
- J. Cuypers, *Wijlen mgr. kanunnik H.W.H. Everts en de overleden bouwmeester dr. P. Cuypers*, in: RJ 19(1939), 11-13.

W. Everts

- A.J. [= K.J.A. Alberdingk Thijm, alias Lodewijk van Deyssel], *J.A. Alberdingk Thijm*, Amsterdam 1893, 202-208.
- R. Corten en W. Everts, *In memoriam mgr. dr. W. Everts, oud-directeur der scholen te Rolduc, kanunnik der kathedrale kerk te Roermond, [met geestesgaven van mgr. Everts]*, Kerkrade 1900.
- P. Geurts, *Mgr. Dr. W. Everts*, in: *Gestalten en gedachten*, I, Amsterdam 1923, 191-198.
- H.G.M. Prick, *De beeldvorming van mgr.dr. W. Everts bij J.A. Alberdingk Thijm, Lodewijk van Deyssel en François Erens*, in: *Ontgonnen verleden*, Maastricht 1996, 215-233.
- De correspondentie tussen J.A. Alberdingk Thijm en W. Everts komt aan de orde in:
 - W. Everts, *A travers une correspondance*, in: *Katholieke Illustratie* 22 91888-1889), 384-387.
 - J. Alberdingk Thijm, *Herdenking prof. Willem Everts*, in: RJ 1 (1921), 70-73.
 - F. Sassen, *Thijm en Everts*, in: *De Beiaard* 5 (1920), band 2, 186-206.
 - P.A.M. Geurts, *Willem Everts, directeur van Rolduc, in enkele romans van Catharina Alberdingk Thijm*, in: *Maasgouw* 105(1986), 34-41.

A.H. Geurts

- P.A.M. Geurts, *De eerste Limburgse priesters naar een Nederlandse universiteit: het voorbeeld van A.H. Geurts, 1889-1893*, in: *Maasgouw* 103 (1984), 183-190.
- H. R[eijnen], *Directeur Geurts +*, in: RJ 13 (1933), 3-7.

P.J.M. van Gils

- H. van Nispen tot Pannerden, *P.J.M. van Gils*, in: *Biografisch woordenboek van Nederland*, 2(1985), 179-180.

P. van den Goor

- P. Geurts, *In memoriam P. van den Goor*, in: *Gestalten en gedachten III*, Amsterdam 1924, 249-254.

J.M.L. Keuller

- P. Geurts, *Prof. Keuller +*, in: *Gestalten en gedachten*, deel 1 (Amsterdam 1923), 244-248.
- P. Geurts, *Mgr. prof. J. Keuller +*, in: RJ 5 (1925), 3-8.

J. Knittel

- W. Everts, *In piam memoriam; éloge funèbre de Monsier Jean Knittel, professeur à Rolduc*, Kerkrade 1893.

W.H. Nolens

- J.P.Gribling, *Willem Hubert Nolens 1880-1931. Uit het leven van een Priester-Staatsman*, Assen 1978 (Maaslandse monografieën 26), vooral 6-27.
- J.P. Gribling, *Willem Hubert Nolens, priester-staatsman*, in: *Biografisch woordenboek van Nederland*, I, 's-Gravenhage 1979, 425-428.
- J. Starmans, *Nolens, Willem Hubert, priester, staatsman*, in: *Limburgs biografisch repertorium I*, in: SSEGL 33 (1988), 185-187.
- M.J.H. Cobbenhagen, *In memoriam Zijne Excellentie mgr. Prof. Mr. Dr. W.H. Nolens*, in: RJ 12 (1932), 69-72.

- Mgr. prof. dr. Willem Hubert Nolens, in: De Limburgse leeuw 8 (1959/60), 113-164.
- P. Geurts, Dr. Nolens, in: Gestalten en gedachten I, Amsterdam 1923, 249-259.

H.H.J. Peters

- A. Jansen, *Oraison funèbre de mgr. Henri Peters ... prononcé le 27 novembre 1855*, Maastricht 1855.
- H.W.H. Everts, Mgr. Henricus Hubertus Jacobus Peters, in: RJ 8 (1928), 3-17.
- G. Schmook, 'Goeden Nacht, Mijnheer President'. Veertien brieven van Hendrik Hubert Jacques Peters, regent te Rolduc, gericht tot Jan Baptist David te Leuven; samengevat en van commentaar voorzien, in: Miscellanea J. Gessler, 1948, 1099-1123.
- L. Wils, *Kanunnik Jan David en de Vlaamse Beweging van zijn tijd*, Leuven 1957.
- P.A.M. Geurts, H.H.J. Peters, leraar te Rolduc, en het tijdschrift *De Middelaer* (1840-1843), in: Maaslands Melange. Opstellen over Limburgs verleden, Maastricht 1990 (= Werken, uitgegeven door LGOG, 14), 245-261.
- L. Spronck, *Directeursfeest onder Henri Peters, (1843-1855)*, in deze bundel.

B.A. Pothast

- Annalist, *Bernard Antoine Pothast*, in: RJ 6 (1926), 3-19.
- H. van Dijk, 'Autobiographie musicale' van Bernard Antoine Pothast, in: Ontgonnen verleden, Maastricht 1996, 166-176.
- L. Spronck, *Bernard Pothast (1824-1904)*, in: G. Janssen e.a. (red.), Sittardse cultuurdragers 1299-1999, Sittard 1999, 127-147.

J.A. de Rijk

- A.J. [= K.J.A. Alberdingk Thijm, alias Lodewijk van Deysssel], *J.A. Alberdingk Thijm*, Amsterdam 1893, 201-202.

F.L.R. Sassen

- C.E.M. Struyker Boudier, *Een man van de geest. Hoofdstukken over leven en werken van Ferdinand Sassen*, Nijmegen 1997.
- P.H. van Laer, F.L.R. Sassen, in: Biografisch woordenboek van Nederland, 1(1979), 521-522.

P. Schrijen

- NN, *Pierre Schrijen, ci-devant directeur du séminaire de Rolduc*, in: PSHAL 24 (1887), 491-492.

Vaste onderwerpen in het *Rolduc's Jaarboek*,⁹² dat tussen 1921 en 1969 verscheen, waren de kroniek en de verslagen van de Maria-congregatie, de Derde orde van St. Franciscus, de Missievereniging Rolduc, de Academie St. Augustinus en de Academie Alberdingk Thijm. Verder werd er verslag gedaan van 'Toneel, muziek en zang' en van 'Sport en spel'. Een overzicht van het lerarencorps, de lijst van leerlingen (met prijsuitreikingen), personalia en een rubriek 'In Memoriam' geven een blik op de gang van zaken. Ook kwam men soms nog eens op een eerdere periode terug.⁹³ De viering van het achtste eeuwfeest was een van de memorabele momenten van het *derde Rolduc*.⁹⁴

- 92 - *Rolduc's Jaarboek*, 1 (1921)-41(1961), voortgezet als:
- *Jaarboek Rolduc*, 42 (1961/62)-47(1967/69).
- 93 - J.H. Pouls, 'Werken aan een werkelijk vitale katholieke cultuur'. *Cultuuraanbod in Rolduc tijdens het interbellum*, in deze bundel.
- N. Sprokel SJ, *Rolduc als bakermat van de vereniging "Voor Eer en Deugd"*, in deze bundel.
- F. S[assen], *Het dagelijks leven op Rolduc omstreeks 1920*, in: RJ 45 (1964/65), 100-111.
- 94 M. Schlijper, *Het achtste eeuwfeest van Rolduc (1904)*, in deze bundel.

Een belangrijke kijk op het leven op het *derde Rolduc* vormen de vele herinneringen van internaatsleerlingen. Een bundeling hiervan biedt Rolduc, *schetsen en herinneringen* en de vele korte impressies in *Rolduc's Jaarboek*.⁹⁵ Daarnaast zijn vooral de evocaties van Lodewijk van Deyssel in *De Kleine Republiek*⁹⁶ en in zijn *Gedenkschriften*⁹⁷ en van Frans Erens⁹⁸ een afzonderlijke vermelding waard. Een Franse sneldichter Besse leverde tijdens zijn bezoeken in 1872 en 1875 gedichten, waarin hij naar bekende Rolducse personen verwees.⁹⁹

De Mariaverering was een vast bestanddeel van het leven op Rolduc.¹⁰⁰ In verschillende artikelen komen aspecten daarvan terug, zoals de jaarlijkse bedevaart naar de Mariakapel te Schaesberg.¹⁰¹ In het kader van de vorming van een eigen identiteit kan men de pogingen plaatsen een lokale heilige voor het voetlicht te brengen.¹⁰²

De relatie met Nederland wordt regelmatig sterk benadrukt.¹⁰³ Vooral de band met het koningshuis is een dankbaar onderwerp.¹⁰⁴

(Oud-)Rolduciens, die tijdens de Tweede Wereldoorlog omkwamen, werden meteen daarna apart herdacht.¹⁰⁵

- 95 - H. van Rode (ps. van H. Wismans; verz.), *Rolduc Schetsen en herinneringen, met portretten en afbeeldingen*, Amsterdam / Rotterdam 1916 [deels historische schetsen; deels herinneringen door verschillende auteurs].
- P.A.M. Geurts, *De samensteller van: Rolduc. Schetsen en herinneringen*, in: *Maasgouw* 102 (1983), 148-153.
- E. Coenders, *Herinneringen*, Utrecht 1900.
- J. Heydendael, *Genadenrijke Walram. Spel in twee bedrijven*, [Kerkrade 1948].
- *Annalist, Oorlogsberinneringen*, in: RJ 5 (1925), 63-74 [betreft oud-leerlingen tijdens de Eerste Wereldoorlog].
- 96 - L. van Deyssel, *De kleine republiek*, Deventer 1889 (=1888).
- L. van Deyssel, *De kleine republiek*, in: *Verzamelde opstellen*, 1898, 1900, 1901.
- L. van Deyssel, *De kleine republiek, met een nawoord van H.G.M. Prick*, Den Haag 1975 (facsimile van de uitgave Deventer 1889).
- L. van Deyssel, *De kleine republiek, bezorgd en van een nawoord voorzien door H.G.M. Prick*, Nijmegen 1989.
- Over de verschillende edities: Prick, *Nawoord* (1989), 24.

- Hierover ook: F. Erens, in: *Litteraire meeningen*, Maastricht z.j. (1928), 185-191.
- H.G.M. Prick, *Jongenslief en jongensleed. Karel Alberdingk Thijm als leerling van de kostschool Rolduc, Lodewijk van Deyssel als auteur van De kleine republiek*, Nijmegen 1989.
- H.G.M. Prick, *In de zekerheid van eigen heerlijkheid. Het leven van Lodewijk van Deyssel tot 1890*, Amsterdam 1998, 145-189.
- F. Sassen, *Lodewijk van Deyssel en Rolduc*, in: RJ 32 (1952), 107-123.
- L.W. Wijnen, *Karel Alberdingk Thijm in de kleine republiek*, in: RJ 38 (1958), 46-68.
- 97 - L. van Deyssel, *Gedenkschriften, voor de eerste maal volledig naar het handschrift uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door H.G.M. Prick*, I, Zwolle 1962, 196-222.
- 98 - F. Erens, *Vervlogen jaren, met een voorwoord van A. van Duinkerken*, Den Haag 1938.
- F. Erens, *Vervlogen jaren, vervolledigd uitgegeven en van aantekeningen voorzien door H.G.M. Prick, met een inleiding van A. van Duinkerken*, Zwolle 1958 (ongewijzigde herdruk in de reeks Nijhoffs Nederlandse klassieken, 's-Gravenhage 1982), 81-87.
- F. Erens, *Vervlogen jaren, met een woord vooraf door Sophie Erens-Bouvy, bezorgd en van aantekeningen voorzien door H.G.M. Prick*, Amsterdam 1989 (Arbeiderspers, Privédomein 154), 82-94.
- 99 - F.J.M. Sterck, *Voor vijftig jaar*, in: RJ 2 (1922), 62-66.
- 100 - N. Sprokel s.j., *Rolduc als bakermat van de Vereniging "Voor Eer en Deugd"*, in deze bundel.
- 101 - F. Raats, *Naar Schaesberg*, in: RJ 1 (1921), 105-106, en vele andere impressies.
- Oud-leerling [H. Wismans], *Onze Mariabeelden*, in: RJ 8 (1928), 68-70.
- 102 - R. de La Haye, *Daphne, een heilige in de maak*, in deze bundel.
- 103 - F. Slassen], *Pater J.C. Alberdingk Thijm s.j. en Rolduc*, in: RJ 7 (1927), 3-20.
- W. Nolet, *Rolduc en de nationale eenheid*, in: RJ 20 (1940), 142-145.
- 104 - J. van der Heijden, *Rolduc en Oranje*, in deze bundel.
- *Vóór honderd jaar*, in: RJ 21 (1941), 176-187 [over het bezoek van koning Willem II in 1842].
- J.P. Boyens, *Ontmoeting met Walram III*, in: RJ 27 (1947), 104-107.
- Ch. J., *Rolduc en Oranje*, in: RJ 28 (1948), 7-11 [over het bezoek van prinses Juliana in 1948].
- J.M. van de Venne, *Afstamming van H.M. Koningin Wilhelmina van Karel de Grote*, in: RJ 28 (1948), 136-141.
- 105 - J.H.J. Bohnen, *Eregalerij van oud-Rolducse helden*, in: RJ 25-26 (1945/46), 93-113; 27 (1947), 96-99; 28 (1948), 102-104.

Het vierde Rolduc

Met ingang van het schooljaar 1946-1947 was Rolduc uitsluitend kleinseminarie,¹⁰⁶ vanaf 1963 in toenemende mate opgesteld voor 'gewone' leerlingen uit Kerkrade en omgeving. Een gedenkboek en de jaargangen van *Rolduc's Jaarboek*, dat tot 1969 verscheen, bieden in dit opzicht veel informatie over het reilen en zeilen van dit instituut.¹⁰⁷ In 1971 werd het internaat opgeheven. Wel bleef een school voor voortgezet onderwijs voortbestaan, het College Rolduc.¹⁰⁸ Na een aantal fusies omvat het 'College Rolduc

Kerkrade' een groot aantal middelbare scholen in de regio Kerkrade. De directie hiervan is nog steeds gevestigd in het oude complex; de school heeft een nieuwbouw betrokken.

- 106 - Brief, waarin Z.H. Exc. Mgr. Dr. G. Lemmens, bisschop van Roermond, bekend maakt, dat Rolduc vanaf september 1946 officieel en uitsluitend klein seminarie zal zijn, in: RJ 25-26 (1945/46), 218-222.
- 107 - C.Th.H. Reul e.a. (red.), *Het vierde Rolduc 1946-1971. Geschiedenis van een klein-seminarie*, Kerkrade 1983.
 - W. Engelen e.a. (red.), *Rolduc. Reünie 11 en 12 april 1997*, Kerkrade 1997.
 - *Reünie Rolduc 23 en 24 april 2004*, z.p. 2004.
- 108 - *Rolduc katholiek gymnasium 1976-1986*, Kerkrade 1986.
 - De schoolgids van het college is te vinden op de internetsite: www.collegerolduc.nl.

Het vijfde Rolduc

Na de opheffing van het internaat begon een nieuwe fase in het bestaan van Rolduc. Onder leiding van directeur J.J. Stassen¹⁰⁹ werd naarstig gezocht naar nieuwe bestemmingen. Het gebouw is daarvoor ondergebracht in het 'Bisschoppelijk Centrum Rolduc'. De naam dient als koepel voor het hele gebouwencomplex en de daarin ondergebrachte functies. Hiertoe behoren onder meer een conferentieoord met hotel.

Bisschop J.M. Gijsen richtte in 1973 in een deel van de gebouwen van Rolduc een grootseminarie op voor het bisdom Roermond.¹¹⁰ Als zodanig heeft het binnen het bisdom weer een centrale functie gekregen. In 1976 vond ook een diakenopleiding er haar onderkomen. Ook het MEDO (Mater Ecclesiae Domesticae), het Internationaal academisch instituut voor studies over huwelijk en gezin was er van 1990 tot in 1996 gevestigd.

Elders in het complex vond vele jaren het Mijnmuseum zijn thuis, tot het in 1998 in het provinciaal museum Industrion (Kerkrade) werd opgenomen. Tot slot is de Stichting Restauratieatelier Limburg (SRAL) er ondergebracht. Het restauratieatelier houdt zich niet alleen bezig met restauratie van kunstvoorwerpen, maar ook met opleiding van restauratoren.

Het programma van de activiteiten en feestelijkheden bij gelegenheid van het negenhonderd-jarig bestaan van de abdij is in twee talen uitgegeven om het grensoverschrijdend karakter van Rolduc te accentueren.¹¹¹

- 109 - J. Offermans, *In memoriam mgr. Sjef Stassen*, in: *Reünie Rolduc 2004*, 46-47.
- 110 - J.M. Gijsen, *Voor het seminarie Rolduc was 1981/82 een jaar van hoogtepunten. Het seminarie is gesticht, maar nu verder ... De permanente diaken: een figuur 'in opkomst'*, Roermond 1982.
 - *Rolduc, een roeping*, Roermond 1976 (1e druk); 1979 (2e druk); 1989 (3e, gewijzigde druk).

- J.M. Gijzen, *Priester worden is Christus volgen; waarom gaat een jonge man naar een seminarie?*, Roermond 1979.
- *Studia Rodensia. Een reeks filosofische en theologische studies van het groot-seminarie Rolduc*, Brugge/Nijmegen 1979-1987, 4 delen.
- 111 - *Programma / Programm 900 Jaar / Jahre Rolduc*, Kerkrade 2004.